

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

LETNIK XXXVI.

ŠTEV. 3.

MAREC 1916

Vsebina marčnega zvezka:

1. Fr. Albrecht: <i>Polnočni sonetje</i>	97
2. Fr. Albrecht: <i>Pomladnja slutnja</i>	99
3. Dr. Ivo Šorli: <i>Štefan Zaplotnik</i>	100
4. Janko Samec: <i>Trst</i>	111
5. Ribličič Josip: <i>Razvaline</i>	112
6. Janko Samec: <i>Ob Adriji</i>	119
7. Jakob Tarabanin: <i>Ruska publicistika. (Konec.)</i>	120
8. Stanko Svetina: <i>Skice in portreti</i>	125
9. Janko Samec: <i>Zaigrajte nam</i>	128
10. Ivan Podrobnik: <i>Izza zavese</i>	129
11. Književna poročila	136
Ivan Orel: <i>Dr. Fr. Detela, Trojka</i> . — I. P—k.: <i>Slovstvo in pravo</i> . — Fran Govekar: <i>Vladimir Nazor: Medved Brundo</i> . — Dr. Gv. Sajovic: <i>Publikacije Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu za leto 1915</i> . — Š.: <i>Nastavni vjesnik</i> . — Dr. Lončar: <i>„Mein Österreich, mein Heimatland“</i> .	
12. Slovstveni zapiski	142
S. Gregorčič v prevodih. — <i>Stritarjeva osemdesetletnica</i> .	

„Ljubljanski zvon“

izhaja v zvezkih po enkrat na mesec ter stane na leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h
četrt leta 2 K 30 h, za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.
Upravništvo v „Narodni tiskarni“ v Ljubljani, Knaflova ulica št. 5.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Fr. Albrecht:

Polnočni sonetje.

I.

Kot črni prapori z nebeških lin
polnoč lije čez svet se žalujoči,
nje temno zametna perot se boči
nad senco zemlje liki baldahin
nad rakvijo. V njej spijo mesta in
vasi. In trudni vetri iz polnoči
svoj monotoni rekvijem pojoči
beže skoz svet kot mrtvih src spomin.

Umrl je dan. Le molk njegov živi,
kriči nesmrtnost smrti na rovaš,
kriči življenje in umreti noče.

In trudni veter tiho, tiho joče
in srce plašno se boji, ječi
v polnočno žalovanje črnih maš.

II.

Spi morje kamenito, mesto spi,
krik milijonov se je zil v molčanje,
v en sam akord, ki k nebu hrepeni:
pokoj in mir in dolgo, dolgo spanje.

Dan nam je bil prepad skrbi brezdanje,
a blaga noč zatisne vsem oči;
tako naš trud, razdvojenost, iskanje
smrt zlije v harmonijo večnosti.

O noč — polnoč! O smrt trinoško kruta,
kako pred tabo srca ledene,
kako grenka poslednja je minuta —

kaj vemo mi, če nisi dobra mati, *
ki dete trudno zazibavaš v sne,
pojoč mu milo: spati — spati — spati . . .

III.

Ne morem spati; čujem in bedim.
 Noč je brez dna in zvezde so tak zlate
 kot rajske ptice, drobne in krilate,
 tam prhutajo vrh neba jasnin.

Kak daleč si! . . . No, kaj razdalja njim,
 ki srca so in duše jim bogate.
 Jaz gledam v zvezde in jaz mislim nate
 in z zvezdami in s tabo govorim.

In zvezde, glej, te zlate rajske ptice,
 so kot goreča srca nad teboj,
 čuječa naša srca, domovina,

ki preko vseh noči kot plamenice
 žare v usode tvoje bdeči soj —
 molčeča naša srca, domovina!

IV.

Ne čujete? Vrh sinje polnoči
 nebeške strune slednjo noč zvenijo,
 ihtijo svojo žalno elegijo —
 o, pesem, ki jo sivi dan molči.

Ne čujete? Vse, bratje, kar v vas spi,
 kar, sestre, tajno srca koprniyo,
 se zliva v strun nadzemskih simfonijo,
 v zveneč odmev molčečih naših dni.

Mi, sužnji dneva, dela in skrbi
 trpimo, kopravimo in molčimo,
 iz dneva v dan življenje naše gre.

In v postelj legamo in težko spimo,
 a v spanju naša srca zazvene,
 da zvezdam zlate plakajo oči.

V.

Nocoj pogled gre moj skoz vse domove,
 kakor, polnoč, soj tvoj sveta doline,
 prepleta moj src milijon globine
 in čas, ki ni še, v mojo dušo plove.

O čas, ki ni še, nosi zarje nove
za speče narode! Glej, jutro sine
in se vzbude iz neme bolečine
sanj blodnih svojih, ko jih o n pozove.

Nocoj pogled moj v vaše duše vidi
in jih vprašuje — sestre — po imenu,
po boli, po željah in po bremenu.

In v vseh je isto, glèj: mōlk in tišina,
v polnoč molčeča sveta bolečina:
„O, čas, ki ni še, vstani, vzidi, pridi!“ —

Dunaj, MCMXV.

Fr. Albrecht:

Pomladnja slutnja.

Kot bele rože, ki še v popju spe,
tako te nosimo in skrivamo,
z neplakano solzo zalivamo
in čakamo —

ti neizraženo: o, vino src,
o, speča kal, cvetoči zrak,
o, rosa z neba, solnca trak
vsesilnega!

Kot kelihi so naša srca zdaj,
bridkosti polna in molčanja
v ta čas umiranja in žalovanja
breznadnega.

A bele rože, bratje, razcveto se,
ah, bele rože, ki še v popju spe,
in, sestre, vaša srca zazvene
na naših prsih . . .

*Ustvarilo pesnik — a
bi Prešernova prozval +*

Dr. Ivo Šorli:

Štefan Zaplotnik.

Povest veselega človeka.

(Dalje.)

IV. poglavje.

Kako se pokaže in razkaže Štefan Zaplotnik Ivanu Jesenku in narobe.

Tako je torej Jesenko od daleč izvedel, kdo je Štefan Zaplotnik. In kakor je bil rekel, se je odpravil takoj skozi vas in po cesti iz vasi, kjer se je cepila steza k Zaplotniku navzdol. Lepše je bilo tod, nego po glavni poti, ker je šlo ves čas zložno čez polja, in se je spustil samo zadnji kos steze po bregu navzdol.

Ko je dospel Jesenko vrhu tega brega, je zagledal spodaj na klopici pred hišo moža, ki je čital iz debele knjige in si gledil pri tem črno dolgo brado.

Počasi se je spustil Jesenko po rebru, pričakujoč ves čas, kdaj ga oni zapazi. Ali mož je moral biti ves vtopljen v svojo knjigo, zakaj Jesenko je bil že spodaj, samo nekaj korakov še nad potjo, in oni ga še vedno ni videl. Seveda, voda je šumela in mlinska kolesa so grmela iz ozadja, da skoraj še sam ni čul svojih korakov. Šele, ko je stal že tik pred njim, je vzdignil Štefan Zaplotnik presenečen glavo.

Ali kakor je mož z brado hitro vstal, privzdignil čepico v pozdrav in se priklonil, — Jesenko je videl takoj, da nima navadnega kmeta pred seboj, če bi že to, kar je doslej čul o njem in če bi že njegova brada sama ne bila pokazala, da je Štefan Zaplotnik svoje vrste človek.

„Dobrodošli, dobrodošli, gospod učitelj. O, kako me veseli, da vas smem pozdraviti v svoji hiši. Saj izvolite nekoliko k nam, gospod učitelj?“

Vse to je bilo izgovorjeno s toliko vljudnostjo in v tako lepem jeziku, da Jesenko ni mogel drugače, nego, da je imenoval v svojem odgovoru Zaplotnika gospoda. No, Zaplotnik je moral biti tega vajen, ali pa je imel toliko razuma, da se ni protivil, ako se je Jesenku zdelo primerno tako.

„Kaj smemo res verjeti? Prav zaradi mene da ste se potrudili, gospod učitelj? To bi bilo pa v resnici preveč časti, ki je nisem vreden,“ je hitel in je spretno odprl vrata pred gostom.

Jesenko je popolnoma pozabil, da bi mu rekel tudi on kaj prijaznega, tako lepo je bilo, kar je ugledal.

Iz svetle snežnobele izbe so bile odprte duri v drugo manjšo sobo in iz te na stežaj ven na zelenobarvan balkon, ves opletan z zelenjem in raznobojnim cvetjem.

Jesenska je kar potegnilo s seboj in stopil je ven. Tik pod njim na levo je hrumela voda čez troje mlinskih koles v globok propad. Pod hišo tja se je prelival ozek, dolg vrt v nešteti barvah, za njim pa so se bleščali v solncu izza vseh vej rdeči in rumeni šopi neverjetno debelih in gladkih jabolk, hrušk in breskev.

„To je naravnost krasno!“ je vzkliknil.

Štefan Zaplotnik se je nasmehnil. Oči so mu mežikale, ko je gledal od strani Jesenku v obraz; ali da se služimo lepega starega izraza: pasel se je na učiteljevi presenečenosti, in učiteljevi navdušeni vskliki so padali med to pašo kakor rdeča jabolka z vej.

A pri stari ti metafori je dvojna korist: napase se ta, ki se pase, a napase se tudi oni, ki je bil predmet te paše. In res se je Jesenko zdajci obrnil in je v znak, da ima za enkrat dovolj, počasi rekel:

„To je res nekaj nenavadnega! Komaj da sem videl kaj lepšega v življenju! Pa tu gori v teh hribih, ali da rečem še bolje, tu doli na dnu tega kotla! Potem pa res ni čudno, če vas imajo ljudje za čarodelca, gospod Zaplotnik!“

Štefan je od veselja poskočil.

„Kaj res?“ je vzkliknil. „Ali ste tudi vi že slišali o tem? In da sem vedomec, in da imam luterske črne bukve? In da imam luterski žegen? Ste slišali to? Da mi ni treba nič delati? Da zato samo pri meni sadje vedno obrodi, da zato pridelam celo pravega vina, ko raste tu kvečemu kisli cibidin? Ali bi jim jaz dal luterskega žegna, nemarnežem! Pa saj sem jim enkrat tudi res pokazal, kak je ta luterski žegen: Spravil sem jih bil kakih dvajset mlajših gospodarjev k Jurčku v tisto zadnjo sobo, češ, da jim pokažem luterski žegen, ko že toliko govore o njem. In ko so bili vsi skupaj, smo zaprli vrata; in zdaj vstane Štefan Zaplotnik in pravi: „Možje tak je luterski žegen in tako uči Luter Martin: Komaj pride malo mraza in malo snega, — vejiko ga v teh krajih tako ni in še ta hitro izgine, — pa zakurite peči, da kar puha vročine in se spravite z ženami in otroci gor. In noben vrag vas ne spravi dalje nego do

hlevov, da položite živini in kvečemu še po malo drv ali sena v senožeti. Potem pa zopet na peč! In tu pravi Martin Luter: Može s Strnišč, ne na peč, ne na peč, ampak pikon in lopato v roke, pa na delo! To rebro gori nad vasjo je še občinski svet: prekopajte ga vsi skupaj v robotah, nasadite ga s trtami in čakajte, da pade poletno solnce nanj, pa boste videli luterske čudeže. V vsem bo vam Štefan Zaplotnik, ki je to že vse poskusil, rad pomagal. A če pridelal Štefan Zaplotnik, ki ima svoje parcele tam doli v grapi, kamor pride samo pol solnca in kjer mora skoro vsako breskev in skoro vsak grozd posebej proti solncu obračati, če pridelal nekaj, kar je res sadju in vinu podobno, potem pravim jaz luterski Martin Luter, da bi vi Strniščani, ki ste na sredi solnca, lahko pridelali še vse kaj drugega.“

Ali gospod učitelj, ko sem prišel do tu in sem pogledal okrog sebe, se mi je zazdelo, da govorim danes kakor svojo prvo, najbrže tudi zadnjo lutersko pridigo. Može so bili zdaj že razumeli, kam pes taco moli, in menda častitemu predgovorniku ni bilo več namenjeno veliko besed. Tuintam na mizi se je delala pest debela kakor prešca: čakaj boš pokusil, kolédar; tuintam je že objemala druga roka velike Jurčkove čaše: čakaj luterska butica, da malo trčiva. Zdaj obrni taco, Štefan, zadnji čas je!

„Može!“ sem rekel in se poklonil. „Može, nisem povabil brez premisleka le najbolj pametne glave naše župnije na ta sestanek, može, ki razumejo pametno besedo. Tega in onega sem že imel na umu, pa sem si rekel: ta ni prav bistrega razuma in bi res nazadnje mislil, da mu bo Štefan kake copernije kazal. Za vas pa, kar sem vas povabil, sem bil za vsakega gotov, da bo vedel, kako gre le za pameten gospodarski pomenek. In res, če gledam okrog sebe, moram reči, da se nisem motil niti v enem.“ — Prešce so lezle počasi pod mizo in Jurčkova težka baterija k ustom. Štefan, dobro je! Zdaj pa še zadnja beseda: „Priatelj župan, povej zdaj ti, kako misliš: ali bi bila mogoča taka robota; in če si druge misli, kako bi drugače začeli to stvar in ali bi jo začeli?“

„Ne bom vam razlagal, kaka je bila tista debata, gospod učitelj. Le tako je končalo, da sem še enkrat vstal in rekel: „Ker vidim, da je moj predlog propadel, ga umaknem.“ Ne vem, kaj so mislili, da je to; za mene je pomenilo, da sem vesel, ko jo tako dober kup lahko spet pobrem. In sem še dostavil: „Čeprav ste bili danes že zbrani najpametnejši gospodarji, le povejte še drugim, o čem smo razpravljali. In recite vašim ženam, da ste jih hoteli samo po-

dražiti, ko ste jim pravili, da greste gledat lutrov žegen. Mogoče, da se kdaj pa le še premislite in se spomnite Martin Lutrovega nauka: da oni, ki hodi vse leto od drevesa do drevesa, obrezuje, snaži, podpira, uničuje mrčes in če treba zaliva, — le pokaže, da kdor gmajno spremeni v vinograd, ni lenuh; in da onemu, ki je v mladosti pridno delal, na stare dni ni treba samemu nositi na hrbtu gnoja, ampak mu to lahko tudi dninar opravi; in da pametnemu gospodarju ni treba luterskega, ampak samo božjega blagoslova. Zdaj pa vsi lepo pozdravljeni in lahko noč!“

Ploskanja nisem več čakal, ker nisem bil prav gotov, kam bi padalo.“

Jesenko se je zdaj glasno zasmel. Ves čas pa je veselo vžival Štefanovo živahno pripovedovanje in živo slikanje. „Ta bi bil za oder!“ si je mislil.

„Pa so Strniščani povedali svojim ženam, kak je lutrov žegen?“

„Mislim, da so,“ je navihano pomežiknil Štefan. „Zato sem jih tudi naučil, ker sem se bal, da bi sami ne bili našli odgovora na vprašanja od vseh strani. Ali nekaj je le moralo priti v javnost iz tajne seje: v nedeljo me je bil gospod župnik ustavil za Drenarjevim oglom in mi je rekel, da sem falot. Ponoči naj se rajši za nekaj časa ne potikam okrog vasi, ker bi znal kak kamen poskusiti na meni moč luterskega žegna. Ponižno sem se zahvalil in sem šel. Pa sem se le obrnil in sem videl, da se je za menoj široko smejal.“

„Župnik je dober človek?“ je vprašal Jesenko.

„Kar se reče: blaga duša. Rad bi, pa ne ve kako. Mene je, bi rekel, bolj podpihoval nego podpiral, če sem hotel kaj pametnega začeti pri ljudeh. Zdi se mi namreč, da mu bolj ugajajo moje neumnosti nego moje pametnosti.“

Jesenko se je glasno zasmel.

„Zdi se mi, da razumem gospoda župnika,“ je rekel. „Ne zamerite mi Zaplotnik, a dozdeva se mi, da ste velik navihanec. In če ima župnik malo smisla za humor, vas mora imeti rad. Kaj pa politično, ali se strinjata?“ je pristavil Jesenko malo bolj prežeče, da vidi, kako je z enim in drugim na to stran.

„Politično? Kaj se to pravi pri nas? Ali nista bila zadnjič pri volitvah na eni strani advokat, na drugi pa sam doktor svetega pisma, in je škofija bila za prvega proti drugemu. Župnik že bolj posluša, kako gre veter od gor; tudi tistih par mož poberi na svoj voz, da nima kakih neprilik; ampak vse skupaj mu je vse eno, se mi zdi. Miren človek je. Jaz sem ga zadnjič malo podražil, kako more biti

duhovnik proti duhovniku, a on mi je odgovoril, da o tem ne odloča. Treba se je držati starih voditeljev, dokler se oni dobro drže, in se ne puntati proti njim. Puntar pa gospod župnik res ni.“

Zaplotnik je govoril vse te besede resno in počasi, in nobene šegavosti mu ni bilo več v očeh.

„Potem bi se pa tudi z ljudmi ne moglo nič novega začeti?“ je počasi vprašal Jesenko.

Zdaj je Zaplotnik njega bolj pazljivo pogledal, češ: kak človek si in česa pravzaprav iščeš?

„Z ljudmi?“ je zategnil; a potem je pogledal Jesenku naravnost v oči in je rekel odsekano: „Jaz mislim, da je vse tako kvečemu za kako Kranjsko, kjer ni zunanjega sovražnika, če že mora biti; a tu za nas, kjer imamo krutega tujega tlačitelja, ki živi samo od naše nevednosti, in kjer bo konec njegove vlade, ko spregledamo, tu vse to ni za nas in gorje mu, ki . . .“

Jesenko sam ni rad govoril o politiki in tudi nameraval ni zavrteti Zaplotnikovih govorniških koles na to plat. Zato ga je hitro prekinil:

„Dovolite, Štefan, nisem mislil tako. Hotel sem le vprašati, ali bi bilo mogoče začeti kaj na prosvetnem polju, na gospodarskem . . .“

Zaplotnik ga je vzradoščen pogledal.

„Tu ste mi vzeli pa kar besedo iz ust, gospod učitelj!“ je krepko rekel. „Že v nedeljo pri maši, ko sem vas gledal, sem si dejal: Ta bi lahko če bi hotel! Saj sem jaz, revež, že nekaj začel, a saj veste tisto: Nihče svojcem prerok! Meni so se ljudje vedno le smejali. Menda imam pa že res nekaj takega na sebi.“

Jesenko je zmajal z glavo.

„Pa tudi če bi imeli!“ je rekel. „Ljudje bi morali videti vendar ta vaša sadna drevesa, vaše trte . . .“

„Ah, to gledajo samo z zavistjo in z neumno mržnjo!“ je živahno odvrnil Zaplotnik. „Saj tudi čakal nisem drugega. Toda mislil sem, da jim celo stvar porinem lahko še bolj pod nos: nalašč sem se pogovoril s kupci, ki so prišli iz Gorice po sadje, da mi izplačajo denar šele gor na vasi, vpricho vseh ljudi; da prav vse vidijo in slišijo, za koliko draže prodam jaz; pa so rekli le, da imam boljši jezik in da znam bolje barantati. In so hudobno zrlji na moj lep pridelek, kakor da delam jaz njim škodo, ne oni meni. Zakaj razumete, gospod: da so me hoteli poslušati, imeli bi danes že na stotine in stotine kvintalov najlepšega sadja in bi si lahko sami uredili izvoz, da bi šel dobiček v naše žepe. Poganjal sem se torej

tudi za lastno korist; zakaj samo radi mojega sadja, ki je res edino za svetovni trg, se seveda ne izplača poseben izvoz. Tudi s šparglji sem poskusil, in imenitno se je bilo obneslo; a niti na jezik jih ni hotel nikdo deti, in sama z župnikom sva jih morala snesti. Drugo leto sem pa vse pustil.“

Jesenko je bil postal ob teh besedah poparjen in zamišljeno je gledal v tla.

„Da, potem, ljubi moj Zaplotnik, če je ljudstvo tako: kje in kako potem začeti?“ je rekel malodušno.

„S kraja, gospod učitelj!“ je odgovoril Štefan in udaril rahlo po mizi. „Skraja in z lepa! Z muziko še polha vlovíš, pravijo pri nas. Zato najprej petje! Lepa pesem srce preorje, potem pa lahko seješ. Gospod učitelj, saj ste muzikalični? Ne zamerite, da vas vprašam! Pa kot učitelj seveda ste!“

„Sem!“ je pritrdil Jesenko. „Že na učiteljišču sem imel svoj zbor in pravili so, da sem bil na mestu. Toda bo li pevec in pevk?“

„Kar jih boste hoteli, gospod! Ali niste opazili, da ta kraj kar zveni od samega petja? Ali ne pojejo naši kosci in grabljice lepo? To vedno pravim: Koder sem hodil po svetu, nikjer lepših zvonov in nikoder lepšega petja! Ne, ne, za pevce in pevke bodite brez skrbi; te vam jaz zbobnam skupaj, ko vem kam poseči!“

Umni čitatelj je gotovo že uganil, da Jesenko in Zaplotnik nista ves ta čas stala ko dva štora na balkonu ali v sobi, nego da je gostoljubni gospodar postavil pred gosta, kar je imel najokusnejšega v kleti in shrambi. In tako je zdaj, na te zadnje Zaplotnikove besede Jesenko počasi dvignil svojo kupico, jo približal Štefanovi in rekel s skoro svečanim glasom:

„Ljubi Zaplotnik, zdi se mi, da sva se danes v ti uri našla dva orača te lepe strniške ledine! V to pomozi Bog!“

In sta veselo trčila.

In pomenila sta se še to in ono: kako bo zdaj obema lepše življenje in krajši čas, ko bosta imela lepo družbo; ko bo med petjem in po petju padla marsikaka poučna beseda v srca krepkih mladeničev — „in lepih deklet!“ je pomežiknil Štefan, — ko se polagoma napravi lahko tudi malo čitalnice in nabavi nekaj knjig, — Štefan je pokazal celo polico čedno vezanih bukev, ki jih rad posodi; kako ju bo tudi gospod župnik gotovo rad podpiral, posebno če bo Jesenkó mislil malo tudi na cerkveno petje. In sta lepo razpredla ves načrt . . .

Pa je tam gori iz zvonika dol milo zapelo Ave Marijo in se razleglo po vsi topli dolini in po vseh mehkih senožetih, da so kosci povesili svetle kose in grabljice svoje rosne glave. Z Rogarskega vrha dol in s Kuma in s Kozarja sem pa kliče glasno in jasno troje malih zvonov, kakor da želi troje otrok lahko noč dobri materi, farni cerkvi.

Moža sta stala že pred hišo, ko je odzvonilo. Samo slap je še pel in šumel. Stisnila sta si prsno roke, in Jesenko jô je krenil veselih korakov v breg.

V. poglavje.

Kako se Štefan Zaplotnik po svetu gor in dol izprehaja, se domov vrne in se v past vlovi.

Štefan Zaplotnik se je narodil svojim revnim, a poštenim staršem na praznik svojega patrona, po katerem je dobil krstno ime, leta 18**.

Že v zorni mladosti je kazal lepe duševne zmožnosti, zato so ga dali, — posebno še, ker je imel že starejšega brata za dom in gospodarstvo — čevljarju Jernejčku v šolo. Po treh letih mu je izdal Jernejček izvrstno ustno spričevalo; in ker ni bilo doma ne dela ne jela za četrtega čevljarja, se je napotil Štefanček ž njim v svet, iskat si vsakdanjega kruha, in urit se dalje v rokodelstvu ter učiti se jezikov.

Od tu dalje je imelo življenje Štefana Zaplotnika do tam, kjer smo ga videli v prvem odstavku, troje poglavij: Prvo do takrat, ko se je vrnil s potovanja zopet domov drugo dotlej, ko je prišel učitelj Jesenko v Strnišče; tretje od tedaj naprej.

Tudi to kaže pomenljivo, kak mož je bil Štefan Zaplotnik, da je pričelo srednje poglavje s prihodom vrlega narodnega prebujevalca Jesenka in ne tam, ko se je poročil, dobil prvega otroka ali kaj takega, družinskega.

Najlepše poglavje, pravi on sam, da je bilo prvo, prežvižgano in prepeto zunaj v širokem, belem svetu, v revščini in težavah, v mrazu in gladu, v prešernih družbah in grešnih priložnostih, po vsem Nemškem, v Švici in celo doli po globokem Laškem.

Kar naenkrat, ko je korakal ravno še dalje proti severu, ga ustavijo gori nekje pod Berlinom in mu položijo pismo od doma v roke. Pismo piše, da je umrl brat Tone hude smrti v gozdu, da

z očetom ni nič več in da mora zdaj on domov, ko ni nič več delavne moške roke pri hiši.

Obrnil se je na peti nazaj in korakal na jug z istimi koraki, kakor je korakal prej na sever.

In čez tri tedne, v sveti božični noči, že blizu polnoči, je dospel na vrh hriba, odkoder se je spuščala v tistih časih mesto sedanje položne ceste strma, razdrapana pot navzdol. Sneg je pokrival breg in dol, in tisočere zvezde so migljale na nebu. Tamle onstran, že v dolnji polovici rebra, so brlela okna ljube domače vasice; proti nji s hriba navzdol in iz doline gor pa so se pomikale stotere plamenice, vse hiteče proti farni cerkvi kraj vasi, kakor rdeče piške h koklji. In visoko praznično zvonjenje se je razlivalo okrog in okrog čez beli kraj.

Štefanu se je storilo čudno milo . . . „Pastirčki pojejo pobožno, lepo.“ Potem pa ni čutil nič drugega, samo navzdol se je spustil čez zmrzlo drčo, da ga je gnala strmina sama naprej in naprej, dokler ni dospel do mosta na dnu in se prijel za ročaje.

Onstran je čepela njegova hiša, vsa črna, ker je bil tu doli sneg že večinoma skopnel, in je sijalo v stisnjeno kotlino le malo zvezdic z vrha neba. Hitel je tja, postal pred vrati in poklical. Ampak nihče ni odgovoril. Samo voda je šumela temno in tako polno, kakor bi zvonilo tudi globoko na dnu z vsemi tremi kakor gori v vasi . . .

Oba sta šla k zornici, oče in mati, si je mislil Štefan in se je obrnil. Takrat pa je zagledal za hišo rajnkega brata, kako se je stisnil za vogel, postal za hip in izginil potem počasi v grmovje, kakor senca. Po hoji ga je bil spoznal.

Štefan se je pokrižal in je skoraj stekel po oni strani proti vasi navzgor, naravnost proti cerkvi.

Že z vrha klanca so zabučale orglje in tenek glas zvončka pred oltarjem je poklical do sem dol.

Ko je prišel Štefan do cerkve, je zadonela ravno prelepa stara božična pesem s kora. Kar skozi se je ril med ljudmi, ki so ga začudeni spoznavali, in je hitel, ne da bi pozdravljaj, na kor, med pevce in se pridružil s svojim globokim glasom. Vsa cerkev je pela; ali še izpod zvonika, ki je bil čisto v kotu, petnajst korakov proč, so se ozrli ljudje gor, ko se je on oglasil.

Po končani maši pa ga je že čakala mati pod stopnicami, in vse oči je imela polne solz, ko mu je stisnila roko.

„Kdo vam je pravil, da sem prišel?“ je vprašal tiho.

„Oh, ali te nisem slišala peti? Izmed sto bi te bila razločila. Da si le prišel, da si le prišel! Kako težko smo te čakali! Delati nima kdo; in pa tako strašno žalostno je, odkar ni več Tona!“

Tako je ostal Štefan od takrat doma. Tožilo se mu je hudo po svetu in po njegovih belih cestah, ampak kaj je hotel. Spomladi je umrl še oče, in matere same ni mogel pustiti. In ko se je še oženil . . .

„Pravzaprav so mene drugi oženili. Še vprašali me niso!“ je omenil Jesenku, ko je nanesele nekoč pogovor na take stvari.

„Mati?“

„Ne mati. Župnik! Kar oklical me je, gospod Jože, pa je bilo.“

„Ne razumem.“

„Seve, to so bili drugi časi takrat. Gospod Jože, — takrat smo jih klicali tudi pri nas še samo po imenu, pisal se je pa za Lapanjo, — gospod Jože je gospodaril, kakor je hotel. Ljudje so se bali takrat duhovnih gospodov še vse drugače.“

„A! Gospod Jože? Slišal sem že marsikaj o njem. To je bil tisti, ki je podil ljudi kar na glas od spovednice?“

„Tisti. Ali veste, da sem šel pred veliko izpovedjo, ko sem videl, kako je, skrivši prate svoje nemške grehe celo v Idrijo, osem ur hoda daleč. Prišlo je sicer take dni po več izpovednikov od drugod; ampak ko je odpravil gospod Jože stare ženske in ni hotelo biti nobenega več k njegovi spovednici, je stopil kar ven, pa gnal eno vrsto ljudi, ki so se gnetli k drugim gospodom, v svoj kot. Potem je bila šele šola! Samo enkrat sem poskusil, pa vem še danes, kaj je izpoved!“

„No, in kako vas je oženil?“ je vprašal učitelj, lomeč se od smeha, ker je imel oni še danes ves preplašen obraz, ko je govoril o tistih časih.

„Kako? Čakajte no, pa vam povem. Iz sveta sem bil prišel in vaju sem bil smeha in šal. Nič hudega, ampak človek je le enkrat mlad.“

Štefan je govoril tiše in se je sklonil niže čez mizo in nekoliko zardel je bil pri teh besedah.

„Razumem, razumem. Moj Bog!“ je vskliknil Jesenko in se je nasmehnil.

„Tako je, kakor pravim. Tu je bilo pa vse drugače. Če si jo le pogledal, pa je bilo že tisto: „Če povem to gospodom pri izpovedi — — —!“ Pa tudi ljudje! Nisi smel govoriti z dekletom,

pri belem dnevu ne! In jaz še posebno, zaradi tistega cilindra namreč.“

Zasmejal se je prekanjeno in zamahnil z roko po zraku.

„Kakega cilindra?“

„Saj ste jih videli? Na slikah ste jih videli znabiti? Rokodelci, posebno popotni, smo nosili takrat visoke cilindre na glavi, malo na levo uho. Doma pa niso bili tega vajeni. Ali naj ga vržem pod jez, ko je bil še skoraj nov? Mati me je prosila vsako nedeljo, naj ga pustim doma; celo z glave mi ga je klatila in me lovila. Eni so se mi smejali, drugi so se hudovali. Jaz sem stal pa vseeno za Petrovo hišo sredi fantov ž njim in se nisem zmenil, če se mi smejejo, ali če se jeze. Dvakrat je šel gospod Jože iz cerkve, ko sem ga imel na glavi; pa ko sem vedel, kak je gospod Jože, sem ga snel že bolj od daleč dol in se le počasi spet pokrival, da bi šel oni prej mimo. Tretjo nedeljo se pa kar naenkrat ustavi in zakriči, da se je vse ogledalo: „Kak dimnik pa štrli tam doli v zrak? Ti, Zaplotnikov, če ne vržeš še danes tistega kanona stran, ti ga zbijem jaz z glave! V koruzo ga nesi, preklja neumna! Kaka lutrska streha je to?“

Mene pa je prijelo in prav tako glasno sem odgovoril: „Če je hiša kristjanska, tudi streha ne bo lutrska!“

Da ste videli, kako me je pogledal!

Rekel pa ni nobene več in samo pihal je, ko je odhajal proti domu.

Eni so rekli, da sem prav storil; še večim pa sem se bil zameril, ker sem odgovarjal.

„Cilinder ste pustili pa vseeno rajši doma, kaj ne?“ se je zasmejal Jesenko.

„Sem. Vrh smreke pod potjo sem ga nesel, da ga je moral videti tudi on, če je šel po gorenji cesti. Pa so mi tudi to za zlo vzeli nekateri. Drugi so me pa radi imeli, ker sem znal kako povedati; zapeti pa po naše, po nemško in po laško. Pisal sem vsem ljudem pisma in prebiral odgovore, razlagal sodnijske spise in svetoval, kjer sem znal. Tudi gospodarstva sem se oprijel, odkar ga je odložila mati na moje rame.“

„In zdaj je bilo treba gospodinje?“ se je nasmehnil Jesenko. Vedel je, da Štefan rad drobi, če ga ne potegne včasih naprej.

„Nič je ni bilo treba, meni že ne. Ampak mati je silila, in tudi jaz sem videl, da ne more več vsega. Sam pa sem le vedel, da sem tako veliko bolj prost . . . Včasih sem mislil, da bi še prodal

ali oddal, če bi mati umrla, in šel spet malo po svetu. Njej se je morebiti zdelo tako in mi ni dala miru. Pa še ne vem, kakò bi bilo, čeprav bi se bil lahko oglasil skoraj, kjer bi bil hotel, da me ni vrag peljal tisto nedeljo popodne mimo Skriljčevih. To je tista hiša na oni strani vode, če se gre proti Slapu. Opravek sem imel spodaj in doma nisem vedel kaj početi, če ni bilo dela. Pa zagledam pred Skriljčevo hišo to, ki je zdaj moja žena. Bila je najlepša v fari, to lahko rečem. Tu vendar ni župnika, si mislim; in če poreče kaj, radi izpovedi, ji svetujem, naj gre še ona v Idrijo. Tako sem stopil brez slabih misli gor. Ona se je pa kar obrnila in hotela v škedenj. Dvakrat sem skočil, pa sem bil tam.

„Kaj se skrivaš? Ali sem taka zverina?“ pravim in jo primem za podbradek.

„Motovilo neumno si!“ se zasmije in mi da eno po licu, pa plane pred mano v škedenj in tišči vrata.

Pritisnem, da je odletelo, pa sem jo imel. Vrgel sem jo v slamo in jo ščipal, ko se ni mogla braniti od smeha. Vrata pa ves čas odprta.

Ali mu je šel pravit berač, ki je gledal sem izza grmā ali kali, — drugo nedeljo, ko sem iskal po stari pesmarici, kje bomo peli in na oklice še pazil nisem, ko niso ljudje nič govorili, — takrat zaslišim naenkrat svoje ime.

„Ženin je Štefan Zaplotnik, zakonski sin rajnkega Antona in Jere Zaplotnik, v Mlinu, petindvajset let star, samskega stanu. Nevesta: Katarina Laharnar, zakonska hči — — —“ kakor gredo te reči.

Ali sem gledal! Drugi mene pa še bolj. Vse vprek je šlo . . . Jaz, mati, Skriljčevi, sosedje. Nič pripravljeni, nič dogovorjeni.

Kar v farovž grem!“ sem rekel in sem šel.

„A! Ali si se vlovil, dihur, a? Ali si mislil, da boš še naprej zapeljeval poštena dekleta in jim jemal po škednjih deviško čast? Zdaj jo boš imel doma, zdaj se znesi, ti nemarnež lutrski!“ me sprejme gospod Jože.

Govori sem, govori tja, — vse zastonj; on je gnal le svojo. Pa še take vmes, da jih ni ponavljati, ker ni izbiral in je imel rad močne besede.

Mi pa smo vedeli, da nima pravice, in smo rekli, da se bomo branili. Grdó je bilo vse skupaj in po nepotrebem sramota in govorjenje.

Že smo se napravljali v Trg, ko se oglasim jaz, kakor že sem: „Ti Tinica, zakaj se pa tako ustavljamo in branimo? Saj bi se pa le lahko vzela?“

„Ej, saj res,“ pravi rajnki Skriljič. „Če je vama prav, zakaj pa ne?“

In tako sva se vzela.

„In sta zadovoljna vi in ona!“

„Hm, zadovoljna . . . Včasih je tako, včasih pa tako, kakor že so take reči na svetu. Ampak saj veste, jaz nisem človek, ki bi si belil glavo s stvarmi, ki so. In potem je, če pogledamo tako počez, na kmetih povsod precej vseeno. Samo, da si ohrani človek do smrti kožo gladko, kakor je pel Prešeren.“

Jesenko se je zganil in je hotel nekaj reči, zastran citata namreč, ampak poznal je Štefana zdaj že dodobra in se je samo nasmehnil.

(Dalje prihodnjič.)

Janko Samec:

Trst.

Na dalnjem vzhodu dneva rdeči smeh
kipi v vsemir in gričkov dolga vrsta
se prebudila je . . . A tam od Trsta
blestenje bajno razgorelih streh

v purpurju solnca v molk jutranji tli
in se razliva v morje globočine,
dokler tja čez Italije daljine
se nekam kakor sen ne izgubi.

V pristanu tisočerih vésel šum
in vrisk vetrov, ki vprti v jadra bela
ne morejo prevpiti pesmi dela
širokih prsi milijonskih trum.

Ribičič Josip:

Razvaline.

1.

Odšli so prvi. Pomlajenih mišic, z vriskom na ustnah, s cvetjem na kapah so se vsule dolge vrste v železniške vozove. Porazdelili so se v gruče sorodnih duš, se stisnili v tih kot in obmolknili. Le ko se je vlak zamajal in zaškripal v vsej svoji dolžini, se je vzbudil vrisk nanovo, pojemal bolj in bolj in vtihnil v dalji.

Pa so prišli drugi in izpopolnili polk: sami Galičani, še ne pomlajenih mišic in na jok skremženih usten. Ko se je bil gorenjski fant postavil pred novince, ves robat in čokat, z nasmehom na ustnah, se je zamajala vrsta v instinktivni bojazni pred nečem trdim, neizprosnim. Radovednost se je umaknila globoki žalosti; otročji obrazi so se še v tisti minuti nabrali v stare gube, ki jih daje spoznanje.

Zadonel je ukaz iz gorenjskih prs in vrsta je krenila v levo, se vila po poti kot romarska procesija. Glave so se sklonile na prsi, kakor bi leglo tisto neizprosno na tilnike. Tipaje so šle misli, se ogibale bodočnosti in iskale pomoči. Iz teh malih duš se je izlila Marijina pesem, tiho in plašno, ter valovala enoglasno v neskončnih kiticah dalje, vso pot do vežbališča.

Gorenjski fant je sklonil glavo in prezirljiv nasmeh mu je izginil z usten, kajti pesem je blagoslavljala domačo hišico in ženo in deco.

Domislil se je doma, pa mu je postalo hudo. Nenadna jeza, ki ji ni vedel vzroka, se je vzbudila v njegovem srcu. Zamahnil je z roko ter stopil na stezo. V tistem hipu je vstalo v njeme hrepenenje, pognati se naprej, vedno dalje in dalje ter se več ne ustaviti. Na stezi je nepremično stal eden onih malih ljudi ter bulil nekam v daljo.

„Tudi ta se boji, da ga zmanejo te proklete gore,“ je pomislil fant, ter ga porinil nalahno vstran.

„Kako je droban in šibak,“ se je začudil in hotel mimo. Pa mali človek je bil padel na kolena in zajecjal:

„Ne tepi me, gospod!“

Fant je bil v domačem gozdu ustrelil srno in njenih oči se je domislil v tem hipu.

„Ne tepi me, gospod,“ je zastokalo nanovo s tal.

„Kaj, tudi topli so te?“, se je začudil fant in se sklonil.

Potolažila se je mala duša in pripovedovala. Hišica je vstajala v spominu in žena in deca in beli hleb, tako bel. Pa se je hišica stresla nekega dne, od tal do vrha zaplamenela. Od nekod se je priplazil bič, ukrotil je tožbe in ukrotil je jok. Izginila je žena, izginila nedorasla deca. V grozi je za hip vstala nejasna slutnja. Mali človek se je pognal naprej, da reši najdražje. Napol blazen je tekel naprej z najdražjim v naročju. Ko se je ustavil, je videl, da je rešil blazino in ne najmlajšega otroka.

„In takrat se mi je zazdelo, da sem bil zaslišal v stoku svoje ime, ko se je strop rušil in sem bežal — ponoči ga slišim v snu, noč za nočjo — bil je glas moje žene. Čudno je to, saj sva stala skupaj pred hišo, morda je pa ona rešila. A strop se je rušil —“

Gorenjski fant je še dolgo zamišljen gledal v daljo. Končno je zaklel in vstal. In zopet so zadoneli ukazi in doneli ves dan rezko in hripavo.

Ko je nastal večer, so se te male ovčice stlačile na svoja ležišča tesno drug ob drugega. In prošnja do Marije, ki varuje hišico in ženo in deco, je odmevala po obokani kleti, po dolgem hodniku in trkala ob srca.

2.

V začetku velike vojne je bilo, ko je znanec pozdravil vpoklicanega znanca:

„Kaj boš! Danes mesec nadaljujeva pričeto partijo šaha. Moderna vojna, moderno orožje — še gori ne prideš — sredi poti izveš: končano!“

In ljudje so sprejemali novice z veselim razburjenjem, kajti spoznali so bili dotakratno enoličnost. Pustili so delo v nemar, vreli v krčme in kavarne, se shajali s starimi znanci, se spoprijateljili s sovražniki, objemali brambovce in jih obmetavali s cvetjem.

Kdor je bil vpoklican, se je vesel podal na pot. Njegovo razpoloženje je bilo svatovsko, zakaj v slehernem je živelo prepričanje, da gre le zmagovalcem naproti. Noben ni vedel cilja, noben imena mesta z oboki triumfa; sredi poti, kjerkoli se bo zgodilo, je vsak čutil:

„Končano!“

Hiteli so brambovci, se površno poslavljali, kot bi se bali, da jih vesela vest ne zasači predčasno. —

Tudi delavec Peter je bil oblekel vojaško suknjo in se podal zapovedanega dne na pot. Trodnevno krokanje, mu je bilo zlezlo v noge, da so komaj nosile orjaško telo. Zadevajoč se ob meščane je dobrodušno kimal z glavo in si s pijanim glasom delal pot.

Pa ga je dohitela večja družba vinskih bratcev. Peter se je oklenil dveh in njegov bas je zabučal v razposajeni pesmi. Pri prvi veji se je družba ustavila, izkričala pesem in se pognala v krčmo.

„Hoj, Marko, pred vsakega liter!“ je udaril Peter po mizi.

„Mi pa ne gremo dam,“ je zabučalo v zboru.

Krčmar Marko se je razveselil glasne družbe in hitel z litri. In vinski bratci so pili, da se je cedilo po mizi na tla. Krčmar Marko pa je gledal izza kota in pel z njimi in ni štel razbitih kozarcev in steklenic.

Ko se je eden izmed družbe domislil odhoda, se je družba izneverila tradiciji vinskih bratov in se ni obotavljala. Vstajali so drug za drugim, se odpravljali, metali denar na mizo in se niso menili za drobiž.

Tudi Peter je vstal in se zazibal proti krčmarju.

„Ej, krčmar Marko, jaz pijem na kredo; ko se vrnem, plačam dva, haha. — Kaj? Ne? No dobro, pa nobenega, no dobro . . . Vidiš tole ti plačam!“

In pomolil mu je figo pod nos.

Krčmar je vzrojil, zakaj roganje ga je zbolelo.

„Če bi bil drugače povedal, bogami, daroval bi mu še enega za pot — tako pa . . .“ je pomislil in stopil tesno k Petru.

Peter je bil orjak, pa se je otrešel Markovih pesti. Kmalu se je zibal za tovariši.

„Saj pride tudi tvoja ura, lump prokleti!“ je zavpil Marko za njim.

Še enkrat se je Peter ozrl izza ogla in se prešerno zakrohotal.

*

Prišel je tisti čas, ko je človeško srce skoro okamenelo, ko je ni bilo novosti, ki bi razburjala, ko so si ljudje z največjo ravnodušnostjo pripovedovali nepričakovane vesti, ko ni ne žalost, ne veselje več učinkovalo.

Krčmar Marko je sedel sam v svoji krčmi, bobnal s shujšanimi prsti po mizi ter zamišljeno ogledoval kos pšeničnega kruha pred seboj, kot bi bilo božje čudo.

Vzdramil ga je šum. Nevidna roka je tipaje iskala kljuko na vhodnih vratih. Končno so vendar zaškrpala vrata v zarjavelih tečajih. V pivnico je stopil mož, zanemarjen in bledega obraza. Marko se je bil v zadnjem času privadil zanemarjenim in bledim obrazom, zategadelj se ni čudil.

„Kaj boste?“, je vprašal malomarno ter porinil stol bliže.

Tujec je zamahnil neokretno s palico in se oprezno pritisnil do stola. Marko je spoznal, da je došlec slep. Prijel ga je za roko in mu pomagal sestiti.

„Kaj bi radi?“

Kakor skrita prošnja je zvenel odgovor:

„Dolžan sem vam še liter vina, Marko!“

Krčmar Marko mu je pogledal v steklene oči in groza je potrkala na njegovo srce. Tako nepremično in tako brezizrazno so gledale te oči.

Slepec je uprl glavo ob dlan. Ustnice so mu zaihtele in glas mu je zatrepetal v joku, a oči, te njegove steklene oči so gledale brezbrizno in nepremično, kot bi ne imele s tem telesom ničesar skupnega.

Slepec Peter pa je pripovedoval. Čimdalj je govoril, tem bolj so mu jokale ustnice, tem bolj se mu je krivilo telo v krču, tem bolj mu je ihtel glas, a izraz njegovih oči je bil vedno mrzlejši, brezbriznejši.

„Mlad sem bil, Marko, glejte tako mlad, tako razposajen. — Menda je bil en liter, Marko — saj se spominjate — hudi ste bili name takrat — —“

Peter se je hotel nasmehnuti, pa se mu je le spačil obraz. Krčmar Marko je tiho vstal, natočil steklenico in jo postavil s pšeničnim kruhom vred pred slepca. Iz Markovih oči je padla solza na kruh in ga blagosloвила.

„Peter, pij in jej in pozabi na tisto, saj si plačal . . . nekoliko napit si bil, pa si pozabil.“

Ko je Peter odšel, se je Marko stisnil ob okno in pogledal na vrt, pa pomislil, kako prav je to, da nima otrok. Domislil se je svoje žene in hvalil Boga, da ni mati . . .

Dolgo je premišljeval Marko ob oknu.

Na vrtu pa je v pomladanskem zraku trepetalo cvetje na sadnem drevju. In Marko je videl, kako se je odtrgal cvet in padel na tla ter obstal vrh blata, še ves bel in svež.

„Prva noga ga potlači vanj,“ je pomislil Marko.

3.

Na koncu širne ravnine so se vili strelski jarki. Nevajeno oko bi jih ne zapazilo, zakaj trava se je bila usmilila nagote izkopane zemlje. Kakor odprte rane, vsekane v telo tega koščka matere zemlje, so se širili jarki v desno in levo, dalje in dalje in se izgubljali v tankih črtah. V enakih presledkih so izginjali, se izgubljali v pokritih rovih in se zopet prikazovali.

Iz zakritih jarkov se je vil komaj viden dim, se leno dvigal in se visoko nad jarki kopal v rdečkastih žarkih zahajajočega solnca in končno izginil.

Na tej zemlji ni bilo bitja, ni bilo glasu, ne smeha, ne joka: Vse življenje, vsak glas se je rodil v zemlji in preminul ob vlažnih ilovnatih stenah.

V neštete strelske line, ki so gledale proti zahajajočemu solncu kakor nepremično zroče oči, je posijal žarek in se za hip poigral na zarjavelih, od neskončnega hrepenenja nagubanih obrazih.

V enem teh podzemeljskih stanovišč je stala železna peč. Dolga cev se je krivila, kot bi ji bil strop pretežek. Okoli peči so stali trije možje in molče gledali v odprta pečna vratca. V peči je umirala žerjavica, pa nobena roka ji ni pomogla.

Za korak od peči je napol ležal četovodja na blatni žimnici, ki si jo je bil bogvekdo bogvekje prilastil. Ob žimnici je stal pleten stol, na stolu slika ženske. Komaj da so se razločili temni lasje, le velike oči so gledale četovodji naravnost v srce.

Vsakomur je bilo znano, kaj veže tega četovodjo na to sliko, vsak je čutil nemo spoštovanje do te ženske, ne glasno, ne nemo namigavanje, niti nizka misel se nikdar ni dotaknila tega obraza: Vsakomur je gledal spomin na dom iz nje. — —

Pred vhomom se je oglasil lahen šum bližajočih se korakov. S sklenjenim hrbtom je vstopil nov tovariš. Ne obleka, ne obraz se mu še nista navzela vzduha jarkov.

Četovodja je molče vstal in mu odkazal ležišče padlega tovariša. Novinec se je z oddihom oprostil težkega nahrbtnika, počenil za hip ob svojem ležišču in se začudeno ozrl naokoli; nato je sedel k peči in pozdravil trojico.

Okoli peči sedeči so se odmaknili in se nasmehnili, ko so videli, da si novinec s trsko čisti blato s škornjev. Četovodja je bil spet legel na svojo žimnico.

Nihče ni vprašal prišleca po imenu, kajti vsakdo bi ga izgubil iz spomina in bi ga imenoval končno le po imenu, ki ga sleherni dobi v tem podzemeljskem svetu, po svojih navadah, junaštvu ali hipni bojazni.

Tako so nazivali četovodjo „Črni vrag“, zakaj v najhujšem žvižgu sovražnih krogelj, ko je bilo ozračje nasičeno z enim samim nepretrganim bučanjem, ko se je človeška strast najbolj zrcalila v nečloveškem rjoenju, ko je stok ranjencev do blaznosti proseče klical smrt, takrat je stal ta četovodja, črnega lica kot vrag, s pipo med zobmi hladnokrvno na svojem mestu, mirno ukazoval in še mirnejše streljal, kot da bi od rojstva ne poznal drugega opravka.

„Ali vas je prišlo mnogo?“ je vprašal eden izmed trojice brezbrizno, da le kaj reče.

„Mnogo!“, je odgovoril novinec in mislil nekam v daljo.

„Prihajaš od kadra?“

„Predvčerajšnjem sem bil tam,“ je dejal novodošli in dodal kakor sam sebi:

„Lepo je bilo tam zadnji večer!“

„Najlepši so zadnji večeri,“ je rekel zamišljeno prvi.

„Vsaka beseda, sleherni migljaj ti ostane v spominu neizbrisan. Ko sem jaz odhajal, je bila žena pri meni.“

Črni vrag je bil dvignil za hip glavo in zopet legel. Novinčevo oko je zažarelo v spominu in lica so mu zagorela.

„Tudi tokrat je prišlo tja mnogo žen. Hm, tudi take prihajajo, ki ne najdejo moža več tam.“

„Eh, neprijetno je to!“, je zamrmral eden izza peči.

„Nič ni neprijetno — še neprijetnejše je slovo!“, je mislil drugi.

„Si pa pomaga — fantov dovolj!“ se je poredno nasmehnil novinec. Bil je še mlad in lep fant.

V srca vseh je segla ta misel in vzbudilo se je nekaj, kar je doslej spalo; a je zopet izginilo in možje so zmajali nevoljno z glavami.

Črni vrag se je bil sklonil na postelji in zabodel svoje sovražne oči v fanta.

Še bolj je fant zardel in z jezo v očeh je pogledal tovariše. Zamahnil je z roko, pobrskal z blatno trsko v peč ter dejal:

„Zakaj bi lagal! Tako je, pa je! Predsinočnem na primer je prišla prav čedna in mlada gospa od daleč iz Ogrske. Ime kraja zveni čudno, pa sem ga pozabil. — No glejte, tako je bila čedna in lepa, da bi se grda misel ne mogla splaziti do nje. Pa smo

nekoliko pili — tolažil sem jo, kakor sem znal in mogel. No, v mehki minuti mi je povedala vso svojo žalostno zgodbo. Tisočero je takih zgodb, kaj bi vam pravil. — Spomin špači tisto žalostno minuto v greh in ozkosrčna vest se biča, čim bolj se opravičuje. — No, moža ni videla že leto dni. Če bi ga bila sedaj našla, bi bil greh pokrit še v tisti noči z enim samim objemom, in tista slabotna ura brez posledic. Več bi se ne vrnila, ostal bi kes, dovolj velika kazen za greh. A tako — saj je vseeno . . . No, glejte, tako je pač!“

Kakor bi jih zazeblo, so si vsi molče zapeli suknje in poiskali drug za drugim ležišče.

Črni vrag pa je še dolgo strmel skozi lino v nebo. Na daljnem nebu je brlela komaj vidna zvezda, vztrepetala je in se utrnila.

*

Na vzhodu so ugašale zvezde in nebo je zardelo v sveži jutranji zarji. Daljni holmi so izstopili od tal, kakor bi bili vzrastli čez noč. Od mokre ravni so se izločile tanke megle, se objele, se dvignile in utonile v svetlobi.

Zarjo je pozdravil grom topa, se veličastno valil preko ravni in se izgubil v močnejšem grmenju, ki mu je sledilo udar na udar.

Črni vrag in njegovi tovariši so se pripravljali, da zasedejo odkazano mesto.

Novinec je oprezno pogledal skozi lino in se čudil prazni ravnini. Z vprašanjem v očeh se je obrnil od line, pa mu je obstalo oko na sliki ob ležišču Črnega vraga. Stopil je bliže in vzkliknil presenečen:

„O, hudiča, saj to je tista gospa iz Ogrske . . .“

Sovražne oči Črnega vraga so se vsesale vanj kakor prežeča zver.

Novincu je postalo hudo pri srcu, žal mu je bilo nagle besede in obrnil se je k tovarišem, išoč pomoči. A tudi oni so gledali mrko in sovražno. Še hujše mu je postalo, obrnil se je stran in se sklonil k puški, jo obračal na vse strani in ni dvignil oči, dokler ga ni pozval glas Črnega vraga na delo. Ko je stopil k lini, mu je nehote švignilo oko postrani — slike ni bilo več na stolu. —

Vedno hujše so gremeli sovražni topovi, nakrat pa so utihnili. Tedaj pa so se na drugi strani ravni dvignile črne, majhne pike, oživele, se večale, se bližale.

„To je sovražnik,“ je pomislil novinec in krčevito stisnil puško.

„Kako hitro se bliža!“ mu je vztrepetalo srce. Že je razločil posamezne ljudi. Tedaj so se zaslišali ukazi, šli od ust do ust. Zabliskalo je, zaprasketalo iz nešteto lin in črne postave na ravnini so izginile, kot da bi se bile pogreznile v zemljo.

„Zadeti,“ je zamrmral novinec in se oddahnil. A hip nato so postave pred njim zopet vstale, se bližale, izginjale in se zopet prikazovale. In strelji so prasketali in uho je oglušilo napol.

„Kaj, vstajajo mrličiči?“, se je prestrašil novinec in se okrenil. Ob sosednji lini je slonel Črni vrug in streljal mirno in hladno-krvno. Na obrazu se mu je poznalo, da je vajen prizora pred seboj.

„Kako je blede,“ je pomislil novinec in streljal razburjeno dalje. Tam na koncu ravni je vstala nova vrsta gostih pik, sledila prvi, se redčila, padala, se vzdigovala in zmanjšana se bližala. —

Janko Samec:

Ob Adriji.

I.

Dve jadri v daljavi, vmes morje široko . . .
 Joj, kakor da tam bi dve duši ljubeči
 hoteli podati si utrujeno roko,
 da vkup bi živeli v veselju, nesreči. —

Vse bliže in bliže sred morske daljine
 se stiskata plašno, dokler sred poldneva
 tam drugo za drugim nekje ne izgine
 v bleščanje skrivnostno poletnega dneva.

II.

Večerno zvonjenje . . . In niže in niže
 že spušča se solnce, da v daljni daljavi
 vse sveti prečudno se v zarji krvavi,
 kot da svet z jeziki ognjenimi liže.

O sanje večera! Ah, kdo pa naj sluti
 vso vašo krasoto, če sam vas ne gleda,
 ko mogla podati pero in beseda
 še nista mi tega, kar duša mi čuti!

Jakob Tarabanin:

Ruska publicistika.

(Konec.)

Humorističnim listom, ki se najbolj pečajo s tiskom desnice, je življenje v Rusiji jako težko. Politična karikatura in satira mora ali molčati ali pa biti zelo previdna. Velika večina teh listov, ki so nastali leta 1905, je kmalu, ko je zopet nastopila reakcija, propadla. Večji družabni pomen ima zdaj samo petrograjski „Novyj Satirikon“.

Med cenejšimi ruskimi mesečniki treba v prvi vrsti omeniti „Vestnik Znanija“ z njegovimi mnogoštevilnimi prilogami. Namen lista je pomagati ljudem, ki stremijo za samoizobrazbo. V ta namen se njegovi naročniki po raznih mestih združijo v krožke, da si list skupno naroče. List je zelo razširjen med delavci in kmeti, kolikor jim to dovoljuje policija. V zadnjih dveh letih je list dajal v svojih prilogah zbrane spise ruskih kritikov Bjelinskega in Dobroľubova. Izhaja v Petrogradu in stane 4 rublje na leto.

Samo vsled požrtvovalnosti pisateljskih krožkov mlajše generacije, ki so se združili pri njih, lahko izhajata za tako nizko ceno „Novyj žurnal dlja vsëch“, in „Novaja Žizn“. Za svoje prispevke avtorji ne dobivajo nobenega honorarja. V te liste prispevajo tuintam tudi Gorkij, Andrejev in drugi.

Izmed velikih mesečnikov, ki izhajajo vsak mesec na 400 do 500 straneh, stoji najbolj na levi strani socialnim demokratom blizki petrograjski „Sovremennyj Mir“ (do leta 1906 je izhajal pod imenom „Mir Božij“). Iz znamenitejših učenjakov sta njegova sotrudnika Maksim Kovalevskij (sociolog) in literarni zgodovinar Vengérov. Beletristiko lista zastopa pisateljska grupa, ki nagiblje k marksizmu. Najznamenitejši je Veresajev, ki je v „Zapiskih zdravnika“ opisal svoje vtise iz japonske vojske, in poleg njega M. Gorkij.

Radikalno prepričanje zastopa „Russkoje Bogatstvo“, urejevano od znanega pisatelja Korolenka. V ta list pišejo osebe najrazličnejših smeri, od socialnih revolucionarjev do narodnih socialistov (članov one delavske skupine, ki je v prvi dumi bila znana pod imenom „trudoviki“). Skupna črta jim je antimarksizem in nesoglasje z ruskimi marksisti, katerih nauku ne priznavajo splošne

veljavnosti. To je tako imenovana revizionistična struja med socialisti. Svoj najlepši izraz je našla v člankih znanega socialnega teoretika Plechanova, ki se bori zoper običajno socialno-demokratsko dialektiko in hegeljansko draperijo njihovega mišljenja. Dober glas tega lista sta ustanovila njegova sedaj že pokojna urednika Garin in Jakubovič-Melšin. List prinaša sistematično pregledne članke o njemu sorodnih filozofskih sistemih (Spencer, L. Tolstoj i. dr.) Z beletristiko ga zalaga v prvi vrsti Korolenko, eden najboljših še živečih ruskih pisateljev klasikov. Jakubovič je priobčil v listu svoje spomine iz prognanstva v Sibirijo („Iz sveta zavrženih“), knjiga, ki jo mora prečitati vsak, kdor pozna „Zapiske iz mrtvega doma“ Dostojevskega. V *Ruskem Bogatstvu* je nastopil prvokrat pred širšim občinstvom s pripovedko „Čelkaš“ Gorkij in je postal na ta način znan.

„Russkaja“ Mysl“ se je leta 1912 preselila iz Moskve v Petrograd in tako je Moskva izgubila svoj edini večji mesečnik. Sedaj je ta list organ kadetske stranke, stoječ precej blizu „Russkim Vjedomostjam“, s katerimi ga spajajo skupni sotrudniki. V zadnjem času zastopa list stališče dela kadetske stranke glede državnega ruskega nacijonalizma. Vsled tega stališča naj imajo posamezne narodnosti samo toliko pravice do obstoja in lastnega življenja, v kolikor se to strinja s splošnimi državnimi interesi. Članek urednika lista, Strujeva, „Velika Rusija“, je izzval živo polemiko, posebno od strani Ukrajincev, ki se ž njegovimi nazori niso strinjali.

Beletristika „Russke Mysli“ je zelo raznovrstna. Vsled svoje tolerance do nasprotnih literarnih nazorov daje redakcija več prostora simbolistom ko drugi veliki časopisi. V „Russki Mysli“ so izšli v zadnjih letih romani Rópšina, tam je natisnil Merežkovskij svojo dramo „Smrt Pavla I.“. Prej je tukaj nastopil Čehov in Korolenko je priobčil svojo genljivo pripovedko „Sen Makara“. Vsako leto ima časopis kot prilogo bibliografijo novo izdanih knjig.

Toleranten v političnem oziru je strogo progresivni „Věstnik Evropy“, ki ga izdajata profesorja petrograjske univerze, zgodovinar M. M. Kovalevskij in filolog D. N. Ovsjaniko-Kulikovskij. Pred tremi leti je umrl dolgoletni urednik tega lista, profesor Stasjulevič, eden najznamenitejših javnih delavcev; znani literarni zgodovinar Pypin je bil tudi do konca življenja redaktor tega časopisa. Časopis podaja obširen pregled domačega ruskega življenja, ki ga piše vsak mesec Žilkin, poslanec prve in druge dume iz kroga „trudovikov“.

Redoma prinaša tudi velike dopise iz inozemske politike in javnega življenja, toda vse, kar zadeva slovanska prašanja, ne kaže ravno velikega poznavanja razmer. Posebno zanimanje posveča zgodovini verstev, gledišča in kulture. Članke pišejo znameniti učenjaki. Nekdaj je bil sotrudnik lista tudi veliki ruski filozof Solovjev. O njem in zgodovinarju Kostomarovu in Turgenjevu, ki sta bila tudi listu blizu, je „Věstnik“ prinesel celo vrsto spominov in dokumentov. Od današnjih beletristov pišejo v časopis Čirikov, ki je tukaj priobčil svoje tri velike romane iz dijaškega življenja, Boborykin, Bunin; tukaj so izšla posmrtna dela Saltykova-Sčedrina in L. N. Tolstega. Zasluga lista je tudi, da razen memoarov priobčuje vedno tudi dela takozvane „meščanske“ beletristike, skice, ki brez posebnih umetniških ambicij resnično in smelo opisuje nedavno preteklost in težko sedanost dežele. Cela vrsta takih spisov je opisovala nered in zmešnjavo, ki so jo povzročile na kmetih Stolypinove reforme. — V osebi A. Koltovske ima „Věstnik Evropy“ jako globokega literarnega kritika. V prilogah, kadar je treba tudi v tekstu, se dajejo potrebne slike in portreti.

Edini mesečnik „pravih ruskih ljudi“ je „Prjamoj put“ Puriškjeviča, v katerem odlaga Puriškjevič plode svoje nedostojne muze. Leta 1914 je prišel v svojem pesniškem navdušenju celo tako daleč, da je napisal cel epos „Potovanje po Rusiji“, na zunaj, tudi v metru, po vzorcu „Evgenija Onjegina“. Ta umotvor bo najlepši spomenik milijeja, iz katerega je izrastle. O političnih pregledih tega lista ni kaj reči. Njih vsebina so neprestani, že skoro historični kriki nad premočjo Poljakov, Židov, Kavkazcev i. t. d. v Rusiji, o moči Židov in framasonov v ostali Evropi. Beletristika tega lista dela zelo klavern vtis. Vsi članki se odlikujejo s tem, da se pozna njih pisec, da ne znajo v dostojnem tonu nikdar in včasih tudi ne slovniško pravilno pisati. Najboljši plodi prave beletristike — romani Fonvizina, ki vkljub neresničnosti glavnega junaka široko in verno opisujejo sočasne faktične razmere, in mučne skice Rodionova o kmetih, „Naše prestuplenije“, ki je doživelo že pet izdaj — so izšli izven tega lista.

Med ilustrovanimi tedniki, ki ne služijo nobeni stranki, zavzema prvo mesto petrograjska „Njiva“, ki je zelo razširjena. List sam, ki izhaja vsak teden in ne govori ničesar o politiki, z vsakomesečno beletristično in poljudno znanstveno prilogo, nima posebne vrednosti, če se ne oziramo na slike. Slavo „Njive“ so ustvarile njene priloge. Vsako leto daje „Njiva“ do 40 knjig, med katerimi izide

popolna zbirka kakega ruskega pisatelja in v dobrih prevodih zbrana dela kakega tujega pisatelja. Tako so izšla v zadnjih letih dela Sáltykova-Ščedrina, Čehova, Garšina, Kuprina in v prevodih Hauptmanna, Hamsuna in drugih. Ta „Biblioteka Nivy“ ji daje pravico na posebno pozornost.

Samo za lahko berivo skrbijo priljubljeni listi ruskih gimnazijcev „Priroda i ljudi“ v Petrogradu in „Vokrug sveta“ v Moskvi. Razen romanov prinašata ta lista res tudi prirodoslovne poučne članke. Namesto prevodov francoskih knjig, ki so se prej prilagale (Dumas, Bousšenarta i. dr., med katerimi je Verne bil še najbolj simpatičen) je dala „Priroda i ljudi“ v zadnjih letih zbrana dela Dickensa, Conana Doylea (njegovi zgodovinski romani, ki so skoro neznani, imajo večjo vrednost ko njegove Holmesijade), „Vokrug sveta“ pa dela Wellsa, E. Poeja in iz ruskih pisateljev poeta Nikitina.

Od strokovnih listov so med lajiki najbolj razširjeni zgodovinski, ki pa jih v Rusiji ni ravno mnogo. Med njimi zavzema prav posebno mesto „Istoričeskij včstnik“ v Petrogradu, ki ga izdaja lastnik „Novega vremena“. Pač zaradi tega se beletristika, ki zavzema skoro polovico tega lista, peča s socializmom, posebno z zadnjo rusko revolucijo. Izvirni ali prevedeni romani se tudi pečajo z inozemskimi revolucijami, ali pa so posvečeni ljubezenskim storijam kronanih glav. Memoare, dokumenti, ki se tukaj tiskajo, izhajajo po večini iz konservativnih peres. Zgodovinske raziskave so razen velikega, toda zmršenega dela Glinskega o zadnji ruski revoluciji navadno ustavijo ob navadnih anekdotah. Tako zablodi v list včasih res tudi kaj zanimivega.

Mnogo več daje za zgodovino ruske družbe „Russkaja starina“, ki izhaja v Petrogradu. Priobčila je važne dokumente iz zgodovine raznih struj, n. pr. dekabristov, dokumente za zgodovino pesniškega ustvarjanja Puškina i. t. d. Zgodovinska lista bolj napredne smeri sta „Byloje“, ki je oživelo sliko revolucijskih stremljenj šestdesetih let, in list „Minuvšije gody“.

V zadnjem času se je pojavilo mnogo tednikov in polmesečnikov bolj jarke barve. Prodajajo se pridno po železniških postajah, toda sicer nimajo čitateljev, ki bi od lista precej zahtevali. O svoji bodočnosti imajo ti listi visoko menje. Eden izmed njih (Argus, 1. 1913) je priobčil karikaturu, kako je majhen psiček izrinil velikega psa iz njegove hišice. Iz teksta se je dalo sklepati, da je to slika bodočnosti dolgočasnih „tolstih žurnalov“, katere bodo izpodrinili novi

ilustrirani tedniki. Ne mislim, da se bo to, kar je bilo na zapadu mogoče, zgodilo tudi v Rusiji, kjer so razmere drugačne. Dokler ne bo za ruskega čitatelja druge možnosti, da bi se orientiral v vseh zamotanih prašanjih, se ne bo izneveril resnim mesečnikom, ki mu dajejo mnogo. Ž njimi ga veže tudi tradicija. „Tolsti žurnali“ so ustvarili in vztrajno branijo in hranijo dobro ime ruskega tiska. Oni so desetletja vodili vse javno življenje. Bodoči zgodovinar ne bo mogel delati brez njih; v njih je skrita velika množina dragocenega gradiva za zgodovino ruske inteligence.

S tem sklepam svoj pregled in hočem h koncu reči samo še par besed o ruskih listih za otroke. Ti uživajo prav po zasluženju in pravici zelo veliko slavo. V Moskvi izdaja krog pedagogov že dolgo list „Junaja Rossija“ („Djetskoje čtenije“). Vsak mesec izide velika knjiga, kakih 200–250 strani s slikami in številka pedagoškega „Vestnika“ za starše in učitelje. Priloge, ki izhajajo v posebnih knjigah, dajejo najboljše pesmi i. t. d. ruskih in tujih pisateljev (Shakespeareja, Byrona) ali poljudno pisane članke iz raznih strok znanja. V listu samem se razen beletristike nahaja tudi znanstveno, poučno berivo. V Moskvi izhaja mesečnik „Majak“, ki ga izdaja znani Tolstojevec Gorbunov-Posádov. To se vidi tudi na celi smeri lista. Priloge imajo bolj praktične namene: vrtnarstvo, rokodelstvo i. t. d. V Petrogradu izhaja vsak mesec dvakrat „Rodnik“, tudi stari list, z vsakomesečno prilogo „Vospitanije i obučeniye“ za starše in učitelje. Prilog list nima, ker se ne strinjajo s prepričanjem uredništva. Zato pa je ilustrativni del tem bolj skrben in prinaša fine reprodukcije. V Petrogradu izhaja tudi dvakrat na mesec bolj dostopen „Junij čitatelj“, ki je posebno priljubljen pri učencih ljudskih šol. Vsaka druga knjiga je ena številka lista, vsaka liha pa kakšno celotno rusko ali prevedeno delo: „Biblioteka junago čitatelja“. Njegov format je majhen, število ilustracij tudi malo. To so najboljše mladinski listi v Rusiji, ki jih z zanimanjem čitajo tudi odrastli. Vsi so določeni za mladino od 12. leta naprej.

Stanko Svetina:

Skice in portreti.

5. Izgubljeni sin.

Trideset let je bilo Abiji, ko se mu je rodil sin Juda, štirideset, ko mu je žena povila Simeona. To novo, mlado življenje, ki je komaj vzknilo, pa je zahtevalo svojo žrtev: Abija je z veliko boleščjo v srcu in s solzami v očeh pokopal svojo lepo ženo Ano, ki je živela z njim komaj kakih dvanajst let. In vsa ljubezen, ki je počivala prej na njegovi ženi, se je zlila na obadva sina. Oči Abijeve so zrle s skrbjo na Judo, roke so gladile dolge, mehke kodre Simeona.

Dečka sta bila kaj različne narave. Juda, v katerem se je pretakala očetova kri v večji meri nego v Simeonovi, je bil resen, močan dečko s krepkimi mišicami. Njega so veselili le konji, lepo obdelana, razsežna polja in pašniki z visoko travo. Simeon je bil nasprotnega značaja in čisto materin: bledega lica in črnih, sanjavih oči. Njega so zanimali psalmi Davidovi, modri izreki Salomonovi in žalostne pesmi Jeremijeve. Oba sina pa sta bila veselje in ponos starega Abije.

Ko je bilo Simeonu šestnajst let, se je njegova že itak sanjava narava še bolj poglobila v skrivnosti tega božjega sveta in iz sanj se je porodilo hrepenenje. Mladenič je iskal samoto, kjer so dobile njegove sanje svoboden polet in kjer je duša odpočivala in je niso motile vsakdanjosti in smešne malenkosti dolgočasnega življenja. Vsak dan je hodil na bližnji grič, kjer je sedel v temnozeleni senci sikomorov in gledal v širno, nepoznano daljavo. In zvečer, ko se je razlilo oranžno in krvavo morje nad visokimi in črnimi vrhovi ceder na daljnem Libanonu, se je napotilo njegovo hrepenenje daleč tja za ono veličastvo in duša je sanjala o čudovito lepih rožah in o belem dekletu sredi vrtov, s cvetjem posutih. Njegovo globoko oko je iskalo temna, modra jezera, z zibajočimi se lotosi na njih lahno vznemirjeni gladini in iskalo je ob teh jezerih bele dvore, ki so jih čuvali visoki nopali in srebrne oljke.

Hrepenenje Simeona je bilo tako močno, da je stopil nekega dne pred svojega očeta in mu rekel: „Oče, daj mi moj delež, jaz pojdem v tujino.“

Bela, dolga brada starega Abije se je stresla in v starčkovem očesu se je zalesketala solza. Že dolgo časa je opazoval z veliko skrbjo svojega sina, očetov pogled je spremljal mladeniča na njegovih sprehodih na grič, in žalost se je porodila v srcu starca, ko je videl Simeonove oči, vse blesteče se in hrepeneče v daljavo. Vedel je, kaj se godi v sinovi duši in prošnja, ki jo je izrekel Simeon, ni bila nepričakovana.

In zgodilo se je, da je Abija uslišal svojega sina, da mu je dal delež in da je hodil še dolgo časa gledat s stisnjenim srcem in z rosnimi očmi za mladeničem, ki je odšel z natovorjenim mezgom v daljno tujino.

Veselo je stopal Simeon po beli, neznani cesti in težko je stopical ob njem mezeg z velikim tovorom. In štirinajsti dan hoda je prišel mladenič v čudovito lep kraj, tako lep, da se mu je zasmajalo srce. Vse njegove sanje so se mu zdele tu uresničene. „Glej, tam v daljavi se blesti bel dvor, ki ga čuvajo oljke in nopali in ki se ogleduje v temnem jezeru, na katerem se zibljejo in srebrji široki lotosi. Tja pelje moja pot.“

In je okrenil mezga. Pot do belega dvora pa je bila dolga in je vodila čez polje, bogato obloženo z zlatimi žitnimi klasi. In glej, sredi tega ravnega polja hodi žena, nekoliko sklonjena, zamišljena. Ogrnjena je v dolgo, temno haljo čez glavo in v rokah nosi šop velikih pisanih rož.

Ko je Simeon prišel do žene, se je okrenila in ga pogledala. Mladenič se je stresel v svoji notranjosti. Glej, tu so one sladke oči, o katerih sem sanjal, tu je ono belo lice, za katerim sem pošiljal vzdih. Oj veselje, oj radost!

„Kam drži tvoja pot, ti lepo dekle, in s kakšnim sladkim imenom naj te pozdravim?“ je vzkliknil Simeon in je prijel Rahelo za roko.

Čutila je, kaj se je v hipu zgodilo v Simeonovem srcu in zdelo se je, da ne bi bilo nespametno obračati se od mladeniča, ki je lep in kakor se vidi tudi bogat.

In ko je Rahela zvedela za cilj tega lepega, sanjavega fanta, ko ji je bilo znano njegovo hrepenenje, je razodela Simeonu, da je sirota in sama na svetu, brez očeta, brez matere, brez bratov in sestra. A Simeon jo je prekinil:

„Ali veš, Rahela, čegav je oni beli dvor?“

„Kaj te zanima, Simeon? Pa čemu ti ne bi povedala! Joel je gospodar tega dvora. Star skopuh je in bogatin.“

„Glej, Rahela, še danes bo moj ta beli dvor.“

Rahela se je ozrla nanj z začudenjem. V istem hipu pa se je obrnila strani, sklonila glavo in šla zamišljeno poleg mladeniča.

In zgodilo se je, kakor je rekel Simeon. Še isti dan je kupil od bogatina in skopuha Joela oni lepi dvor, o katerem je sanjal toliko večerov tam na griču blizu očetovega doma. Kupil ga je in preplačal, zakaj starec Joel je imel bistro oko in je vedel, da prevzame mladenič njegov dvor za vsako ceno. Zgodilo se je tudi, da je prišla v dvor Rahela in da se je na željo lastnika v njem stalno naselila.

Simeon je videl v Raheli izpolnitev svojega hrepenenja in zato se je po tem tudi ravnal. Ustregel je vsaki njeni želji in ji skušal napraviti življenje tako, kakršno je slutil, da bi ga ona rada imela.

In začeli so prihajati na dvor mezig, težko obloženi z najdražjim blagom. Simeon je izbral za Rahelo sobano, ki jo je opremil z velikim razkošjem. Po tlaku iz porfirja so bile razprostrte dragocene preproge, na katerih so počivale blazine s prevleko, tkano iz svile in bisosa. Na marmornatih prizidkih ob visokih stebrih so stale velike in majhne amfore, vse posute z živim cvetjem in napolnjene z najdražjim nardovim oljem, katerega sladek vonj je napolnjeval celo sobano in težko padal na sklonjene veje palm ob stebrih. V ozadju je bila stena pokrita z dolgimi, nagubanimi zavesami iz škrlata in brunata. Skozi velika odprta okna so se sklanjale veje marhanikov s purpurno rdečimi cvetovi. Zadaž za njimi pa so stali visoki, temni nopali, ki so se zdeli kakor zvesti stražniki vsega tega bogastva.

Iz sobane so držale stopnjice naravnost v vrt, ki je bil kakor presajen iz paradiza. Cvetovi najbolj pestrih barv so izdihavali svoj opojni vonj med srebrnimi listi oljk. Skozi senco granatnih jablan se je zelenilo pravljlično jezero, tupatam pretkano s snežnimi lotosi. Ob njem so stali v gručah dišeči cinamoni, terebinte in ciprese. Nad vso to krasoto pa se je vzpenjal čist, moder in globok nebesni obok.

V sobani je ležala na dragocenih blazinah Rahela, oblečena v lahno belo obleko iz najdražje tkanine; ob njenih nogah Simeon, ki jo je obsipal s cvetovi čezinčez. Kroginkrog pa je plaval blagor in sreča in opojna zadovoljnost.

Zgodilo pa se je, da je nekega dne odprl Simeon svoje oči široko, da se je silno začudil in obenem tudi prestrašil. Spoznal je, da ne bo mogel več ustrezati željam svoje ljubice, ki je nepre-

stano hrepenela po novih razočaranjih. Premišljal je Simeon, kaj naj napravi, premišljal je, nato pa je odšel tiho iz dvora in se je napotil k Joelu.

In zviti starec mu je posodil. Na tihem je opazoval življenje na belem dvoru in v ustnih kotih mu je večkrat zaigral škodoželjen nasmeh. Vedel je, da mora priti Simeon nekoč k njemu, vedel pa je tudi, da ne bo ta pot zadnja. In zgrbljeni bogatin je računal in računal.

„Kaj ti je, dragi, zakaj je tvoj pogled nemiren?“

In je ovila svoje gole roke okrog njegovega vratu.

Iztrgal se je iz objema in je odhitel po stopnjicah na vrt in iz vrta k Joelu.

Bogatin je položil račune.

„Dvor je moj.“

„Ni mogoče, prijatelj!“

„Poglej!“

„Torej ne posodiš?“

Pridem k tebi.“

In Joel je prišel. Precenil je vso dragocenost in je dal Simeonu denarje. Za polovico vrednosti je bilo.

Ko se je nekega jutra Simeon zbudil, si je pomel oči in se ni mogel dovolj načuditi. Šel je na vrt, potem zopet nazaj v dvor, in je pregledal vse sobane in vse kote v njih. Nato je pobledele in se zgrudil v blazine, kjer je navadno ležala lepa Rahela.

„Tudi ti si me zapustila! Tudi ti!“

Janko Samec:

Zaigrajte nam ...

Ah, še eno, da v radosti
srca naša zadrhtijo,
prej ko sanjam in mladosti
svoj zakličemo adijo!

Ah, še eno ... ah, še eno,
da zjasnijo se obrazi!
Mimo oken se megleno
jutro kot spokornik plazi ...

Ivan Podrobnik:

Izza zavese.

Ali ti to, kar zdajle tu napišem, res tudi kdaj izročim, ali ne spravim rajši v kak predal svoje miznice, da najde bogve kdo bogve kdaj, o tem se danes sam s seboj ne bom prepiral. Gotovo pa je to, da ne bi bil nikdar našel časa, da se ukvarjam s takimi stvarmi, da nas niso spravili zopet v uniformo in posebej še mene na to od vsega sveta tako strašno pozabljeno trdnjavo, kjer že res ne vem in ne vem, kako bi ubil ta brezkončno dolgi čas. Prideljena sta mi sicer še dva druga častnika, toda Bog usmiljeni, kako smo že drug drugega siti! Kwartopirec nisem, pijanec nisem, ženskar bi morda bil, a na celem otoku je baje troje stark. In tako sedim tu gori pred temi trdimi sivimi zidovi in gledam dol po morju dan za dnem, z napol službenimi, napol zamišljenimi očmi, s knjigo v roki, ki se je spomnim vsake nekoliko in jo zopet odložim, ko ne morem najti v njej niti one utehe, ki mi jo je v prejšnjih rednih časih vendar še nudilo res dobro štivo kljub vsemu, kar sem doživel in prestal. Pravzaprav sem že prej večkrat prav resno obžaloval to svojo vedno bolj naraščajočo neusmiljeno kritičnost, da ni že skoro nič več pred menoj obstalo — v celoti že celo ne, kvečemu, da je tuintam kak posamezen odstavek zbudil mojo zadovoljnost. Zdaj mi je ta kritičnost naravnost nadležna. Imam tu vendar vse polno modernih nemških, francoskih, italijanskih del. A koliko žalibog najdem vmes filistroznosti in banalnosti na eni, nečedne seksualnosti in puhlega frazerstva na drugi strani! In vedno znova se potrjuje v meni spoznanje, ki je začelo kliti že pred tremi štirimi leti v meni, da namreč sami še najbolj kažemo svojo inferijornost v tem, ko nam še na um ne pride, da bi se zavedli, koliko res dobrega ali vsaj, kako malo res slabega se napiše pri nas. Še celo v pisateljih tretje vrste je še vedno nekaj, kar priča o lastnem mišljenju in čustvovanju in predvsem o nekem estetičnem čutu. Da nisem tako len in otrpel, pisal bi po zaboj svoje knjižnice, da bi s temi zdaj nekoliko hudobnimi očmi še enkrat vse pretehtal in premeril. Da, da ni treba pisati in da ni v sedanjih časih toliko neprilik s pošiljanjem, tudi to bi hotel poskusiti, kako bi zdaj tu v ti samoti mimo mene šumela veličastna reka Tolstega pripovedovanja; in Emil Zola bi pred menoj zidal svoje silne zgradbe v oblake in Mark Twain

bi mi moral samemu modrovati in možakariti, in Henrik Heine bi moral poskusiti na meni še enkrat vse učinke svojega sijajnega duha in malopridnega srca. Pa kdo bi našteval, saj jih je brez števila, ki človeka niti za hip ne razočarajo. Toda, kakor sem že rekel: kdo bo zdaj prenašal to po svetu! In še bolj: bogve, ali me ne bi zopet ozlovoljilo, da vse te osebe in vse te besede že poznam, poznam iz lepših časov in bi se nazadnje vse skupaj zleglo v dolgočasno ponavljanje, da bi si mogoče za vedno skvaril še to zadnje, res iskreno veselje.

Skratka: ne da se mi in ne maram. In tako sem se nalašč spomnil svoje davne obljube. Nalašč pravim, ker se nočem delati boljšega nego sem. Ne iz poštenosti! Iz obupnosti svojega položaja ti hočem izpolniti obljubo iz predzadnjega večera pred mojo poroko, ko sva sama praznovala moje fantovsko slovo; da ti po petih, šestih, desetih letih, „kadar si napravim končno sodbo“, kakor sva naivno rekla, pismeno ocenim „vrednost zakonskega življenja“, ako se ti dotlej tudi sam ne poročiš.

Evo, ti se nisi in jaz „prihajam nazaj“, kakor tisti mrtvi, ki jih pritira dana beseda iz kraljestva senc poročat, kako je na onem svetu.

Dal sem si prinesli mizico pod bore pred trdnjavo, in misli si me sedečega 530 metrov nad čisto gladino modrega morja, vročega tja dol po brezkončni planjavi. Nad menoj vrše veje in pojo neprestano ono prelepo: „Šume, šume vrhovi dreves . . .“ Daleč doli pa morje, morje, tja do daljne obali na levi in dokler nese oko na vseh drugih straneh. In ni ga skoro znaka življenja na vsi ti veličasni širini. Bogve, kje so privezani ogromni vransi-brodovi, ki so se križali tam doli na južni strani, ko sem pred šestimi leti posedal enoletni prostovoljec na ravno tem prostoru; bogve, v katerem zalivu se skrivajo čolnički-metulji, ki so se tako brezskrbno zibali po svetli gladini . . . Vse prazno, vse mrtvo! — Le včasih, vsak teden morda enkrat ali še ne, se prikaže čez črto med vodo in nebom črna stvar: podmorski čoln, naš ali tuj: gladen morski volk, ki se je pred njegovim zlobnim prežanjem poskrilo vse veselo morsko življenje na vse štiri vetrove.

Ej, ti morje, ti lepo, hinavsko morje s svojimi tihimi, mrzlimi grobovi mirnih dob, tudi tebe je prekosila človeška hudobnost! Zdaj si zadovoljno prepustilo človeškim stvorom, da ti mečejo žrtve v nemo žrelo.

Ali kaj briga mene vse to! Da, kak vrag me sili, da tudi v takih vprašanjih vedno zopet znova „hodim nazaj“? Zakaj komaj

se do dobrega uverim, da sem za vse in za vedno otrpnil, pa se dvigne, ko najmanj mislim in najmanj hočem, nekaj izpod namišljenega pepela in me strese, da strepeta zadnja žilica v meni. — Ali zdi se mi, da sem našel ravno v zadnjem času nekako rešitev te uganke v sebi. Bil sem pred tremi meseci v večji družbi tovarišev, in nekdo je izustil zelo cinično besedo o ženskah na splošno. Pa se vrže star stotnik nanj in ga pobija z več ali manj srečnimi razlogi. Kar naenkrat se obrne skoro srdito k meni in se mi začudi, da ne nastopim proti takim nazorom, kakor jih zastopa oni. „Pa kako ravno jaz?“ Ker da sem idealist in da me dobro pozna in da naj se ne delam cinika, ko nisem. Zakaj pa drugače posežem s takim ognjem v vsako debato, ako se kaj pametnega govori? Bil sem malo presenečen; ali že čez hip se mi je posrečilo, da sem mu mirno pojasnil svoje stališče: jaz da sem človek, ki je bil o sebi temeljito prepričan, da ga več ne razpali nobena stvar na svetu. In ako se še vržem v debate, storim to, ker me veseli, da se s kom prerekam in posebno, ker mi tako še najhitreje mine čas. Skoro na svojo nevoljo pa se moram večkrat zasačiti na tem, da mi je v resnici do nekaterih stvari še jako veliko in si razlagam to tako, da je bilo nekoč polje mojih „idealov“ preveliko, da bi mi bila življenska slana pomorila prav vse „cvetje“ na njem. Toda tega pa vendar ne more zahtevati od mene, da se moj kodeks idealov popolnoma krije s kodeksom idealnega petošolca ali sploh tipičnega idealista, in da bi moral zastopati vsako stvar, ki po teh registrih spada v razred „vsega lepega, dobrega in plemenitega“. In ako mi dovoli, mu odkrito povem, da vsako, tudi bedasto in neutemeljeno zabavljanje na ženske naravnost uživam, kakor uživamo na primer, ako čujemo kako neugodno o naših bojnih sovražnikih, pa makar, da niti sami prav ne verjamemo, da je bila stvar taka in taka.

Da, prijatelj, ti ki me poznaš, veš najbolje, da žensk nisem nikdar uvrščeval med „ideale“, to je med one stvari, ki kurzirajo pod šolskim pojmom „lepega, dobrega in plemenitega“. Nisem jih takrat, ko so mi še pletle same Schillerjeve „nebeške rožice“ v življenje, ne morem jih zdaj, ko imam precej nasprotnih razlogov v to. Samo da sem takrat še le bolj slutil, kar zdaj vem. A ravno zato se mi zdi, da ta moja mržnja ni bedasta in klavrna, ker se ni razvila iz „razočaranj“, nego izvira iz prave presoje ženskega bistva, prirojene mojemu pametnemu srcu.

In vendar so bile ženske vse moje življenje moja edina strast, in jih tudi še danes in jih bom pač do konca svojih dni nespren-

menljivo prišteval najprijetnejšim pojavom tega življenja. Tebi pač ni treba razlagati, da v tem ne tiči nikako protislovje. In ženskam tudi ne . . . Samo smešen in bedast se bo zdel ženski moški, ki ves spol občuduje; da občuduje njo, to ji popolnoma zadostuje. Moški lahko reče, da zaničuje vse ženske vsega sveta, samo eno da spoštuje, — in vsaka si bo laskala, da je baš ona ta ena. Ako mi pa porečeš, da si zapazil, da ženskam vendar ugaja, ako čujejo, če kdo spoštljivo govori o njihovem spolu, potem bi ti odgovoril, da je v takem govorjenju za vsako posamezno izmed njih le toliko laskavega, kolikor je tako govorjenje čisto splošno in je torej tudi ona deležna tega splošnega spoštovanja. A Bog ne daj, da se lotiš naštevati imena, ker se ti lahko zgodi, da imenuješ tudi katero njenih prijateljic.

Da, morda sem trdil celo preveč, ko pravim, da ženska zahteva spoštovanja za svojo osebo od moškega. To velja le za bolji in seveda manjši del žensk. Večji del pa, in samo ta del pride v poštev za nas, ki se z ženskami sploh v tega glagola vrednem smislu pečamo, večji del žensk se zadovolji že z moškim poželjenjem; le da to poželjenje ne sme biti samo telesno, sirovo, da rabim običajni izraz: živalsko. Banalni recept za skoro gotov uspeh je: iztisni iz svoje duše kolikor ga je v njej idealnega koprnenja, to dobro premešaj s čim večjo mero najgloblje in čim brezpogojnejše in požrtvovalnejše vdanosti, prilij primerno porcijo čutne poželjivosti in serviraj to iz čim mogoče lepih in pri eni kategoriji ali pravzaprav podkategoriji teh žensk čim svetlejših, pri drugi čim zasanjanjših ali celo čim otožnejših oči. Brez skrbi smeš s tem mazilom oblesti ne samo njen obraz, nego tudi vrat, oprsje, boke, ne da bi hotel s tem reči, da se ne smeš za izpremembo postaviti včasih tudi zanje. Ni pa to, — da ne bo nesporazumljenja med nama, — ni pa to recept za pohotneže, ki poznajo pri ženski samo en uspeh. Govorim le za „idealiste“, kakor sem jaz, ki nam je vsaj za začetek in potem še za dolgo časa dovolj na tem, da se smemo šteti vpisane v knjigo milosti, med „priznane oboževalce“. Vse drugo je potem stvar nadaljnega razvitka, odvisnega od moralnosti ali nemoralnosti dotične ženske, ali bolje: od njene vroče- ali mrzlokrvnosti; njene idealnosti ali materijalnosti (namreč kar se tiče darov, ki smejo biti pa seveda le zunanji dokaz notranje vdanosti, ne da bi radi tega zlatar mogel konstatirati manjše vrednosti dotičnih draguljev); od njene ljubezenske prošlosti — razume se, da je ženska ob svojem prvem „padcu“ še vse manje založena z „opravičilnimi

razlogi“, nego pozneje in da je zato za vsak slučaj dobro, da si jih naskakovalec kolikor mogoče nabere iz romanov in podobnih dobavljalnih naprav, ako čuti, da jih ne zna izviti iz lastnih možganov. Razen tega seveda tudi od njenih posebnih razmer: ali je omožena ali ne, ali ima brutalnega, ljubeznjivega ali srednje dobrega moža; ali je v dobrih ali slabih gmotnih razmerah, kakor tudi od oblegovalčeve prilagodljivosti vsem tem različnim svojstvom in okolnostim. Njegova zunanost ni baš bistvenega pomena; kvečemu ne sme lep moški nikdar pozabiti, da mora zavest o svoji lepoti skrbno skrivati, ker se sicer brez usmiljenja osmeši in s tem pokoplje.

Toda, ako ne neham, tvegam, da krstiš te moje vrste za „Zapiske starega grešnika“ ali najmanj za kako novo „Ars amandi“. S tem me pa vrag menda ni poveril, akoprav bi rekel, da mi je dal nekoliko talenta in precej prilike, da se v to izurim. Ali čas imam in pišem, kar mi pride pod pero. Na drugi strani pa se mi zdi, da že pridem in sicer brez prisiljenega sodelovanja od moje strani v pravi tok nameravanega poročila.

Zakaj gori omenjeni vrag vedi: človek vseeno ne ve, od ktere strani bi prijel . . . Kak najbrže od njega samega kot naravnega zaveznika, pokrovitelja in varuha teh bitij vdahnjeni čut nam zakonskim možem s tako čudno močjo zabranjuje govoriti o naših ženah, vsaj slabo govoriti? . . . Prihajali so mi v moji praksi v pisarno možakarji naravnost z namenom, da naroče tožbe na ločitev zakona; a komaj so se dobro razgovorili, v večini slučajev bi se moglo reči izpsovali, že so prešli na „dobre strani“ svojih žen. In pri tem so jim očesca kar mežikala same ginjenosti, komaj malo pomešane z takozvanim žaljenim samoljubjem in z malo žalosti nad „izgubljenim življenjem“. In uboge glave so vzhičeno metali sem in tja, da bi jih bil iz usmiljenja najraši opozoril, naj pazijo, da jim ne zdrknejo na tla v vsi svoji svežosti prekrasno se blesteči rogovi. In ker nisem hudoben človek in imam nad take vrste dobrimi deli prav posebno dopadnje, sem jih navadno poslal po žene in spravil potem oba lepo počasi nazaj pod zakonski jarem.

Vem, mogel bi mi ugovarjati, da so ju pri ti vrnitvi v glavnem vodili razlogi kakor strah pred škandalom, groza pred neudobnostmi novega življenja brez družine in kar je temu podobnega; ali ako pustim te razloge veljati za ženske, si ne morem kaj, da ne bi trdil, da so nesli možaki s seboj še posebej trdno uverjenje, da se je bilo ženskam le po nesreči spotaknilo in da bodo zdaj čisto druge, skratka, da vendarle niso tako napačne, kakor bi bile videti.

Ako bi še rekel, da so še posebej nesli pravilni čut domov, da bo zanje še vedno dovolj dobro, kar je onemu ostalo, bi bila to samo hudobna opazka, nevredna resnega človeka kakor sem jaz. Meni pa poleg tega v moje svrhe naravnost služi resnoba, in zato to opazko črtam ter ostanem pri oni trditvi, da zakonskemu možu noben vrag ne izbije iz trde glave tiste stare pesmi, da ni mogoče, ni mogoče . . . Da namreč ni mogoče, da bi bila njegova ženska takrat, ko se ji je opoteklo, čisto in popolnoma pozabila nanj, na otroke, na družino, na vse. In da ni mogoče, da bi se zdaj, ko ji je on tako velikodušno odpustil, ne oklenila z novo silo vsega tega in predvsem tudi njega seveda. In vse te solzice, ki jih je prejkocala te dni, so izvirale iz same skesanosti, iz same obupnosti nad njenim grdim dejanjem. Poskusi mu reči, da 'je jokala samo za „onim“, in samo iz obupa, ker je končana sladka idila, — jaz mu tega ne porečem. In ako imaš res tak pogum, daj mu tudi ta svet, da naj jo, ako že res „ne more videti njenih solz“, ne tolaži s tem, „kako bo zdaj zopet vse lepo“ in da si bo z vso močjo „prizadeval pozabiti, kar je bilo“, temuč, naj ji namigne, da bo ljubček že prelezel sčasoma skozi okno, ko mu je vrata prepovedal.

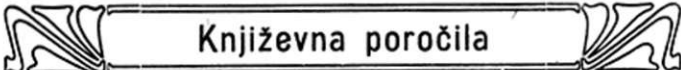
Imel sem nekoč prijetno prijateljsko dolžnost, da sem moral ob taki „križi“ nekoga dolge tri večere, ko je potapljal svoj prvi obup v pijači, vzdržema tolažiti. In ker sem imel dečka radi njegove lepe mladosti in njegove nekdam tako solnčne duše še vedno rad, ker se je tudi zdaj še dovolj snažno ponašal in s prijetnim humorjem tipal po svojem temenu; in tudi ker je bil slučaj vsled svoje izredne perfidnosti v resnici tragičen, ko sem moral fantu priznati, da ga res ne bi bila prevarila ženska sama, da je ni pri tem tako res duhovito in spretno navajal „oni“, — njegov dolgoletni najboljši prijatelj; glede na vse to torej, in ker sem našel na celi stvari kljub nekoliko iskrenega sočutja brezkončno zabavo, ki mi jo je siromak tudi resnično privoščil, sem opravil svoj posel s tako dovršenostjo in s takim uspehom, da bi bil takrat kmalu prišel na misel, da te svoje talente popolnoma izkoristim na ta način, da se preselim na Dunaj ter se tam etabliram kot strokovnjak za „zakonske sprave“.

Toda po pravici moram povedati, da bi sam, takrat še lajik v zakonskih zadevah, ne bil prišel na vse te argumente in da se mi je vsaj za njih vzbujenje zahvaliti temu mojemu tolažencu, akoprav sem že prej rekel, da sem bil od nekdam dober spravnik. Skoro bi priznal: boljši morda nego pravnik in zato mi prihaja

večkrat na um, da bi bil moral pravzaprav postati sodnik ali notar. Ali da se povrnem! Gori moj omenjeni (ne čudi se, da je moj slog nekoliko bolj „pravniški“: nehote in zato tudi hote razpravljam take stvari nekako „znanstveno“), gori omenjeni moj privatni klient ali pravzaprav pacient je namreč razpravljal svoje misli nekako takole:

„Ne morem trditi ali tudi ne izključiti, da nista moja žena in moj ljubi prijatelj imela že pred najino poroko kako zvezo; zakaj ona opazka v njegovem pismu, ki sem ga ji vzel, da je nikdar ni nehal ljubiti, je lahko tudi fraza, kakor se jih navadno rabi ob takih prilikah. Vidiš, da sem objektivni!“ se je nasmehnil proti meni. „„Ail pa prokleta subjektiven““, sem se mu zasmejal. „Kako to?“ se je začudil. „Saj presumiram celo najhujše slučaje“. „„Da, a obnem tudi najboljše!““ sem mu odgovoril. „„Ne varaj vendar še sam sebe!““ sem se razjezil. „„Kaj iščeš razloge, da se ločiš, ali da moreš še dalje ž njo živeti? Zadnje vendar, kakor se mi zdi. In potem je le naravno, da presumiraš najtežje slučaje samo teoretično, oprijemaš pa se z vsem srcem najlažjih““. „Pa naj ti bo, mogoče da trdiš pravo“, mi je očitvidno nerad pritrdil, v glavnem seveda, ker sem mu podrl njegovo nameravano argumentiranje. „In da boš zadovoljen“, je nadaljeval, „naj vzamem za gotovo, da sta ljubeznjiva človeka imela res kak popravek že prej med seboj in da je moja žena izbrala mene samo zato, ker je bil oni vihravega značaja, ponočnjak, zapravljivec, a je na drugi strani vedela, da sem jaz bil do tedaj sicer malo Don-Juana, a sicer soliden in resen dečko, ob katerem bo dobro živeti; kakor si tudi ti vzameš za eno vožnjo ali ježo rajši iskrega žrebca, za vsakdanje delo in posebno tudi za oranje in prevažanja vnesenega pincgavca. Toda to le smem trditi, da sem dobil vsaj precej daleč noter v najin zakon brezdvomno iskrenih dokazov recimo vsaj njene gorke simpatije do mene. In ako si nočem celo priznati, da sem bil ves ta čas največji glupec na svetu, moram smatrati, da je bila tudi ona, akoprav pomotoma, trdno prepričana, da me resnično ljubi. In ko torej čutim, da sem ji bil vsaj za nekoliko časa najbližje bitje na svetu, kako bi bilo mogoče, da bi bilo zamrlo prav vsako prijazno čustvo do mene v njej?“ „„Dovoli!““, sem ga prekinil, „ne samo vsako prijazno čustvo do tebe, kakor se blagovoliš izražati, nego tudi vsako čustvo do otročičev je moralo zamreti, ako praviš, da je v tistem njegovem pismu, ki si ga vjel, že popoln načrt, kako si bosta skupaj življenje vzela““.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila

Dr. Fr. Detela, Trojka. Povest. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1915. 8°. 236 str.

Ljudstvo po večini ne bo slutilo, da knjiga ni nova, — nikjer nobene opazke o tem. Mi, ki pišemo kritike, seveda vemo, da je nanovo prezentirano delo že davno „narodova last“ in da je tudi srečno prestalo „ognjeno preskušnjo“ naše stroge kritike. Zato je g. pisatelj lahko v dobri veri povabil široke ljudske mase na iste sedeže, kjer je nekoč pripovedoval in modroval naši inteligenci, češ ljudstvo je med tem že toliko napredovalo, da me bo razumelo. Mi o tem zelo dvomimo, kakor ne dvomimo, da bi bil pisatelj, ki je vendar še živ in celo pisatelj, iz te stvari brez posebnega truda lahko napravil za silo povest za ljudstvo. Tako pa, kakor je spis, bo šlo ljudstvo sicer morda ne mimo njega, a vsekakor preskakovaje preko njega. — Da naš kmet modrovanje ljubi? O da, a potem je treba drugače modrovati! Tako, kakor g. pisatelj tu modruje, so nekoč modrovali inteligenti. In „Trojka“ taka, kakršna je, se more držati edinole kot spis za inteligenco, ter bodimo brezobzirno odkritosrčni: Ako „Trojka“ v najboljšem slučaju še ni za ljudstvo, za nas ni več! Ali se je svet v tako kratkem času res za tliko premaknil in celo — slovenski svet? Koliko more biti človeških let med temi „še-vedno-fanti“, ki tvorijo našo moderno in med očetom „Trojke“? Kakih dvajset jih bo, in vendar se premikajo ti njegovi ljudje tako čudno tam nekje daleč. Naj nam g. pisatelj ne dela one krivice, ki jo dela dijak-trojkar profesorju, češ da ga „ne mara“! To se pravi, da ga mi ne maramo zaradi „duha“ njegovega spisa. Lahko nam verjame, da je nam „duh“ v tem pomenu popolnoma vseeno; toda drug duh je, ki nas moti. Nočem reči: duh po plesnobi, toda najmanj duh po starini je, da bi se prav lahko zmotili in mislili, da se vrši povest v daljni romantični preteklosti, daleč pred Kersnikovimi in Tavčarjevimi še vedno tako prijetno živimi ljudmi. Zakaj vendar g. pisatelj svojega dela ni moderniziral? Morda zato ne, ker bi Homer svojih epov tudi ne premoderniziral, da danes sam redigira „novo izdajo“? No, Homerju bi tega tudi treba ne bilo! In v tem sta si oba avtorja morda podobna: tudi „Trojka“ se najbrž sploh ne da modernizirati... Človeku je le žal nekaterih res lepih odstavkov; a tudi nekaterih „modrovanj“ ne izvezemo. Spotaknemo se pa ob tistih modrovanjih, ki so takorekoč bistveni del spisa, izrezani iz mesa delujočih oseb in torej jih čitatelj ne more preskočiti. Nikakor ne gre, da polaga temu ali onemu svojih junakov na usta besede, ki se ne zlagajo z njih značaji. Priznavamo, da je Lovro lahko največji tepec, se vede kot „jeziko-oslovec“ še bolj trapasto nego se v povesti; gospodična Irma je lahko kljub svoji resnični duhovitosti, — ta hčerka dela v tem oziru duševnemu očetu le čast — in kljub svoji globoki izobrazbi najplitvejša koketa in malovredna ženska: vse take stvari so sicer težko mogoče v življenju, v resnično dobrem umotvoru pa nikakor ne! Saj to je ravno — umetnost! Mnogo bolje so slikane osebe drugega reda, posebno Majer: v življenju mrcina, v knjigi dečko, da ga je veselje. Škoda, da stopa med tolikimi sencami! — Konec je za naš okus preveč romantičen. Dvoboj, samomor, klošter, — sami nagrobni križi!

Navada je, da mora recenzent pri ilustrovani knjigi reči, katero tudi o ilustracijah. Kot lajik rečem, da nam sličice ugajajo. Že to je mnogo, da se človek na prvi pogled ne prestraši grozних znakov diletantizma, kakor jih je po Mohorjevih knjigah le preveč. Mislimo pa, da se ne zamerimo strokovnjakom, če rečemo, da so nekatere sličice res izborne. Upamo, da ostane Ivan Vavpotič Družbi stalen sotrudnik.

Ivan Orel.

Slovstvo in pravo. Letos sem vsled posebnih sedanjih razmer prejel knjige Družbe sv. Mohorja zelo pozno v roke, že potem, ko sem prečital razne ocene o njih. In kakor čez vse te knjige, je razlito tudi čez vse te ocene nekaj, kar bi še najbolje označil z besedo — tiha resignacija. Nič burnega, nič veselega, nič novega ne tu ne tam. Solidna konservativnost, kakor se spodobi za staro, priznано tvrdko... V mislih imam tu v prvi vrsti leposlovne spise, na katere se te ocene večinoma tudi nanašajo, kadar se tako na splošno odpravijo Mohorjeve knjige. Grudnova „Zgodovina“ dobi, kakor se spodobi, itak vedno posebno rubriko. Ni pa dvoma, da je tudi knezoškofa Jegliča „Mesija“ v svoji stroki knjiga prav posebne vrste, le da je naravno, če se jo odrine med nabožne knjige in s tem tudi že odpravi.

Glede teh leposlovnih spisov sem torej v prvi vrsti rekel, da je nad njimi samimi in njih ocenami razlit duh tihe resignacije. Kakor smo se vdali, da nam Družba izda toliko in toliko pobožnih in nabožnih knjig, toliko gospodarskih in drugačnih poukov, tako smo se tudi glede leposlovja vdali, da že ne pričakujemo ničesar novega. Pisatelji so se naučili, kako se piše za ljudstvo, menda res ne od ljudstva, nego drug od drugega, — in skoro kakor bi bil napisal vse to en sam človek pod različnimi imeni, je drugo drugemu podobno. In potem je skoro naravno, da prečita za vso inteligenco te spise več ali manj površno dvoje, troje ljudi, kateri poročajo potem v leposlovne liste, povedo navadno tudi še vsebino, in stvar je odpravljena za leto 1914, potem 1915 i. t. d. In če bi se ti potem, ko sam dobiš knjige, zahotelo, da bi malo „kontroliral“, najdeš, da so imeli poročevalci na splošno prav... Kolikor se spominjam, so rekli na pr. glede „Večernic“ vsi tako nekako, kakor da je vse skupaj „navadna roba“. Mogoče bi bili lahko le še opomnili, da bi Iv. Troštova „Pod robom“ ne bila tako slaba stvar, da ni tako dolga, dolga, dolga in tako grozno poučljiva. Kar se pa F. S. Finžgarjevega „Konjička bom kupil“ tiče, je bilo povedano, da obdeluje sicer staro snov, a na izviren način. Jaz bi bil Finžgarjev spis brez te reklame prečital, ker imam vanj vero, da kaj prav slabega ne zagreši, oziroma da napiše vedno nekaj, kar je s tega ali onega stališča zanimivo. Tako je tudi ta stvar napisana vsaj živahno in brez vsakega nadležnega moraliziranja, in pa jezik je res sočen in domač. Mene vsaj niti „boglonaj!“ brez ušesc ne motijo; moti me pa — „nervozna“ naglica šivalnega stroja. Taka beseda v takem slogu je — konj. In potem, ljudje božji: Zmenimo se že enkrat, ali bomo res še vedno in vedno pisali mati „so rekli“. Da je narodno? Še marsikaj je, pa ne pišemo. In onikanje v nagovoru je še vedno bolj narodno, ker ga rabijo vsi Slovenci, nego to indirektno onikanje, ki ga cele dežele ne poznajo. Spoštovanja do „avtoritet“ od staršev gor do papeža s tem tudi ne bomo povzdignili, če ne z drugim...

Toda nekaj drugega mi je posebno pri srcu, ko sem vzel pero. V tej Finžgarjevi povesti najdemo namreč zopet nekaj, kar se pri nas vedno in vedno ponavlja skoro v vseh beletrističnih spisih, kjer se pisatelj-nejurist dotakne vprašanj, katera posegajo v pravo: da je namreč čisto cela zgradba postavljena na popolnoma zgrešen temelj. Menda mi pač nikdo ne pride z ugovorom, češ „kaj umetnika

brigajo paragrafi?" To poseganje v „področje prava“ samo najbolje dokazuje, kako važna „sestavina“ življenja samega so ti paragrafi. Kakor bi vsi debelo gledali, če bi nam pustil pisatelj tri leta hirati bolnika na koleri, tako tudi ne gre, da je pustil pred malo leti nekdo podedovati ženi celo moževo premoženje, čeprav je oni umrl brez oporoke in je imel tri brate. Cankarjev „Hlapec Jernej“ bi ne bil slabši, če bi bil tudi malo bolj „stvaren“. A tega res ne mislim v filistroznem smislu; zakaj potem bi ga morda niti ne bilo... Tem manj pa je dovoljeno pravo takorekoč pretvarjati, kjer hoče pisatelj — učiti. Kupil je konjička na poskušnjo (§ 1080—1082, v našem slučaju še posebej § 1081. obč. drž. zak.) Res, da je napravil neumnost in je konju žimo na repu odrezal; toda ne verjamem, da se bo našel sodnik, ki bi v tem videl odpoved na njegova prava. In še marsikaj bi se dalo omeniti, ali nazadnje ne pišem za „Slov. pravnik“. Vprašam le: Kaj je hotel Finžgar učiti? Naj sin brezpogojno poslušá očeta, pa makar bi bil „amerikanec“ in oče tak starokopitnež, kakor ga slika pisatelj? Ali pa naj „kajžar in rokodelec“ v nobenem slučaju ne kupuje konj? Menda tudi ne? Torej naj se prevarjenec vedno rajši poravná, pa naj ga stane to tudi od 500 K celih 200 K in še strošek za notarja in „može“, torej vsaj kakih nadaljnjih 30 K? Že res, da je baje „najbolj suha poravnava bolja od najdebelejše pravde“, toda tega mnenja se v ljudstvu vendar ne sme vzbujati, da se v slučaju, kakor je naš, ne bi rajši zateklo k sodniku po svojo pravico, pa makar da mu „sivolasi notar“, kateri je „peljal“ (!) že toliko pravná, to svetuje. Skoro bi stavil, da bi bil tako naš „amerikanec“ prihranil vsaj sto kronic... In privoščil bi jih bil ostalih 130 K gotovo bolj advokatu, ki bi jih bil „požrl“, nego debelemu lopovu. Pa da se razumemo: podpisani ni advokat in torej nima osebnega interesa pri stvari.

I. P—k.

Vladimir Nazor: Medvjed Brundo. Životinjski ep u 5 pjevanja. I. knjiga odabranih djela za školu. Izdavač i urednik dr. Branko Vodnik. Zagreb 1915.

Dr. Vodnik se je lotil zelo zaslužnega podjetja: podati prikladna šolska izdanja najboljših in najvažnejših del iz hrvatske književnosti in to tako, da pride za vsako književno vrsto in sovrsto v roke mladine vsaj po eno ali po dvoje najvrednejših del z uvodi o avtorjih in kjer bo treba, tudi z razlago. Tako naj bi niz literarnih del tega zbornika predstavljá hkratu niz najznatnejših hrvatskih pesnikov in prozaikov iz stare in nove književnosti. Tako knjižnico za privatno berilo mladine pa kani dr. Vodnik izdajati celó v svoji založbi in zato bo lastnemu podjetju tudi sam svoj urednik. Odbori in komisije so pri vseh enakih podjetjih le coklje; deset glav deset misli in okusov. Tu pa bo odločal dr. Vodnik sam, in da je za tako delo popolnoma kvalificiran, je dokazal že opetovano. Seveda prevzema tudi rizik, da mu kakšen zvezek „stališčarji“ odklonijo; no, uverjen sem, da se zavzame za eventualno s šolskega stališča zavrnjeno knjigo tem vnetije nešolsko občinstvo. Bivši odborniki Matice Slovenske vemo, kako grčeva je bila pot večine rokopisov preko odbora do izdaje in kako težko je bilo prav zato nabavljanje gradiva za Matične knjige. Kr. zemalj. tiskara v Zagrebu pa je postopala mnogo svobodneje in zato tudi briljantno uspešno: imenovala je dr. Nikola Andrića za urednika svoje Zabavne biblioteke ter izdala še ne v štirih letih — 46 knjig. Dela izbira, ureja in opremlja edini dr. Andrić s pomočjo svojih prevajalcev, in evo vam uspeha! Pred mano leži cel kup najboljših modernih romanov ruskih, poljskih, francoskih, laških, danskih, angleških, holandskih i. dr. avtorjev! Zvezki prav okusne opreme in lepega tiska izhajajo po 1 K ali v dvojnem obsegu po 2 K. Vsaka knjiga tvori zase celoto. Nobena ni brez avtorjevega životopisa ali kratke študije. In ljudje se trgajo

za dr. Andrićevo knjižnico. Tako uspevajo literarna podjetja brez anket in brez odborov, pod vodstvom enega samega kvalificiranega urednika. Enakega uspeha želimo tudi dr. Br. Vodniku in doseže ga, če ima dovolj krepke komolce. Prvi zvezek z Vlad. Nazorjevimi živalskim epom „Medvedom Brundom“ je vsekakor izborn začetek. Prvi hrvatski živalski ep! Nikakor ne mislite, da imam opravka z ezopsko moralizujučo istorijo! Nazor je modern, duhovit poet, ki je podal s svojim epom moderno, simbolno parodijo izredne aktualnosti, bridkosti in estetske lepote. Njegov sveži in šumskega vonja polni ep sem prečital z največjo naslodo „zduška“.

Vladimir Nazor je imel za obliko svojega epa nekaj, a le mojstrov, vzornikov. Staroklasična „Batrochomiomahija“, Goethejev „Reineke Fuchs“, Maeterlinckovi prozaični deli „Življenje čebel“ in „Inteligenca cvetic“, Rudyarda Kiplinga „Džungla“ ter Edm. Rostandova kurja drama „Chanteclair“ so predhodniki Nazorjevega „Medveda Brunda“, ki pa je povsem izviren, iz hrvatskih tal vzraslo, iz hrvatskega duha in srca vzniklo moderno delo. V njem gledamo krasoto in žalost naše zemlje, sliko naših političnih in socijalnih razmer, satiro na naše prvaštvo, parodijo na našo maso. A satira je brez mržnje in posmehovanja, parodija, ki navduši, hrabri, dviga, a — seveda — tudi s tugo in kesom napolnjuje srce. — Vsebine ne bom navajal, ker želim, da postane „Medved Brundo“ tudi v nas z umevanjem čitana knjiga. Zlasti mladi generaciji jo priporočam najtopleje, in za pouk v hrvaščini na srednjih šolah bo „Brundo“ nad vse dobrodošlo berivo.¹

V Nazorovem epu je gora Velebit simbol Hrvatske (in Slovenske!), a živali so simboli najizrazitejših tipov našega naroda; toda obenem je Velebit prava gora polna čara in miline tik morja in živali so resnične zveri. Edino ideje kažejo na prenešeni pomen oseb, a pesnik je hotel opesniti predvsem prelest prirode, krasoto gore, mraka, večera in noči v gorah ter dražest živalskega in rastlinskega sveta. Vse to je opesnil deloma v nežnih lirskih slikah, deloma pa v dramatsko živahnih epskih dogodkih in činih. Tu diši vse po smoli borovcev in smrek, po cvetju in travah; tu ti vse cvrči, šumi, poje in kriči, ptiči in žuželke, zverjad šviga in se plazi tja in sem, iz doline pa zveni sekira, tuli parnikov rog ter odmevajo strelji.

V Nazorjevem epu sta glavna tipa: vladar-prvak, medved Brundo, star, zelo izkušen, silno previden, a sentimentalni, neodločen starin ter Vulkan, vročekrvni junak brez premišljenosti, bolj strasten kot moder, takoj za krvav boj pripravljen, a zato tudi vedno tepen mladini. Konzervativizem in radikalizem. Oba žanjeta le neuspehe, in nehvaležna masa, tolpa skledolizcev, parazitov, hinavcev, zavratnih kimavcev, ju v nesreči hitro obsodi in ju hoče celo požreti. Ljuta tekmeča, ki sta se merila na krvavem mejdanu, se najdeta končno v pregnanstvu, v skupnem brlogu ter tudi skupno pogineta v junaškem naskoku na Benečane. Izborn tip je diplomatični sebičnež, hipokrit Ljumo, medved, ki stika, spletkari proti Brundu, da bi se dokopal do prvaštva ter le uživa, kadarkoli se komurkoli godi slaba. In stranski značaji: lisica Striko, divji maček Munjko, merjasec Kiso, šakalj Kuso in volka Koštro in

¹ Vladimir Nazor, rojen 1876. l. na otoku Braču, je eden najkrepkejših in najproduktivnejših pesnikov mlajše hrvatske literarne generacije. V stihih je izšlo že 10 njegovih knjig in zvezkov, v prozi pa 5, med njimi istrska pripovedka „Veli Joža“ v izdanju Slov. Maticice. Napisal je tudi dve čitanki za hrvatske ljudske šole v Istri in — dr. Vodnik sodi: „to su dvije naše najbolje čitanke za pučku školu“. Nazor je bil profesor prirodnih nauk v Sapljetu, Zadru, Pazinu, Kopru in Kastavu ter je od l. 1910 dalje ravnatelj preparandije v Kastavu. Op. poroč.

Cero, sami tipi bojzljivih ali brezbriznih, izdajalskih, sebičnih ali nezanesljivih, omahljivih vedno samogoltnih, zato v najvažnejših hipih nesložnih zveri.

„Zvr'jerje, u jedno se sad stisnimo kolo,
zaborav'mo stare bruke i osvade,
batalimo lanjske sprdnje i inade:
već je Južno Gorje ko i mjesec golo.
Svi smo u pogibli. Braćo, pomir'mo se!
Propast će nam šuma. Djeco, složimo se!“

roti Brundo svoje rojake, ker tujci — Benečani — so vdrlji v Velebit ter sekajo šume. Toda zveri se Brundu rogajo, ga psujejo ter se med sabo koljejo dalje. Ni programa, ni edinosti v obrambi. Viče Brundo: „Djeco, mir, obzir i sloga! Vječajmo o spasu, jer se propast sprema! Zbilja sudbu ćemo dočekati krutu!“ A glupe zveri kriče: „Slobode! Slobode! Ne ćemo zuluma! Ne ćemo tirjanstva!“ Nočejo discipline, ne poznavaju nobene avtoritete; zato nastane anarhija — propast, smrt...

„Muklo, tužno vrela u klancima šumě,
Crna sjeta pada na dóce i hume.
Na strmimi mrtav leži Brundo stari.
Pusto je i sparno, — čutiš sumčev žar.
Sa dalekih gora lete lešinari,
a gavrana jato grakće: „Kvar! Kvar! Kvar!“

Ta pesnik ni pesimist. Gomila zveri se je vendarle rešila z gorečega Velebita na Goli vrh. Propal je stari in zrelejši rod, a — mladi zarod še živi. Ali se je iz tragedije preteklosti česa naučil za bodočnost? — *Fran Govekar.*

Publikacije „Jugoslovanske akademije znanosti i umjetnosti“ v Zagrebu za leto 1915. Matematično-prirodoslovni razred.

Jugoslovanska akademija je z razposlanimi knjižnimi izdanji dokazala, da vlada med hrvatskimi znanstveniki tudi sedaj živahno delovanje v polnem obsegu, kar je za hrvatski narod nemalo razveseljivo dejstvo.

V 208 knjigi Rada matemat.-prirodosl. razreda je cela niz temeljitih in zanimivih razprav, v katerih poročajo hrvatski znanstveniki o uspehih njihovega raziskovanja in proučevanja pretežno matematičnega značaja: dr. Ž. Marković „O primjeni teorije linearnih integralnih jednadžbi na rješavanje jednačaba diferencijalnih“; dr. J. Majcen „Prilozi za centralnu projekciju linearnoga kompleksa i za uporabe u grafičkoj statici“; dr. Vl. Varicák „Primjedba o Dopplerovu učinku“; dr. M. Kiseljak „O Euklidovu algoritmu“. — Seismološkega značaja je dr. Andr. Mohorovičićeva razprava „Nove faze u slici početka potresa“. — Biološko vedo zastopa obširna in podrobno izvedena studija hrvatskega hidroidologa dr. Jovana Hađžija „O regeneraciji (renovaciji) hidranata u tekatnih hidroida“. Ta razprava nudi obilico nad vse zanimivih novih opazovanj in temelji na lastnih eksperimentih avtorja. Izvajanja pojasnuje 44 slik med besedilom.

Istraživanja (zvezek 6 in 7) vsebujejo zopet mnogo dragocenih doneskov k spoznavanju hrvatske zemlje. Dr. V. Vouk navaja v razpravi „Morska vegetacija Bakarskoga zaliva“ 49 rodov s 78 vrstami. Razvoj alg v Bakarskem zalivu zaostaja zaradi abnormalnih fizikalnih razmer za nekoliko mesecev za onim v Kvarnerskem zalivu. V vertikalni smeri moremo ločiti v Bakarskem zalivu le 2 stopnji in sicer 1. litoralno in 2. sublitoralno, ki sega od meje najnižje oseke 7 do 8 m v morje, v globini pod 8 m ni v Bakarskem zalivu nikake vegetacije. V drugi razpravi popisuje isti avtor „Dvije nove morske alge iz Hrvatskog Primorja“ (chaetomorpha

area [Dilw.] Kütz. var. *funiformis* Vouk in *arthrospira funiformis* Vouk). Skupno z I. Pevalekom pa je objavil Vouk „Prilog poznavanju gljiva zagrebačke okoline“. Ta seznam obsega 153 glivjih vrst, ki sta jih avtorja nabrala v jeseni 1914 v najbližji zagrebški okolici. Nova vrsta je *chalymotta macrocystis*. Zanimivi sta pa tudi *coprinus micaceus* f. *irregularis* in *agaricus Schumacheri*. Nadaljni donesek k poznavanju Kvarnerskega zaliva je dr. Gavazzijev sestavek, v katerem razpravlja o gibanju morske vode v omenjenem zalivu. V 7. zvezku Istraživanj omenja Iv. Pevalek za Hrvatsko novo rastlinsko vrsto iz družine perunik in sicer *Sisyrinchium augustifolium* Mill. — Dr. A. Langhoffer je sestavil pregled hrvatskega jamskega živalstva, dr. Jovan Hadži pa je objavil pregledno obdelane zaključke bioloških raziskavanj Jadranskega morja (I. Hidroidi). — Važno je tudi pripomniti, da imajo skoraj vse razprave v Istraživanjih krasno uspele slike med besedilom, oziroma na posebnih tabelah. — V 4. zvezku zvezčca „I so priobčeni v informativno svrhu mednarodnih učenjaških krogov pregledni posnetki navedenih razprav v nemškem oziroma v francoskem jeziku.

Dr. Gv. Sajovic.

Nastavni vjesnik, ki ga izdaja Društvo hrvatskih srednješkolskih profesorjev v Zagrebu, prinaša poleg raznovrstnih strokovnih člankov hrvatskih znanstvenikov tudi prispevke slovenskih profesorjev. Dr. Fr. Ilešič se bavi s postankom in vsebino Val Vodnikove „Grške čitanke“ (XXIII, 549—552). Isti pisatelj je posvetil padlima kolegoma Štef. Podboju in Jos. Bercetu daljša prisrčna nekrologa (XXIV, 64—72). — A. Rabuza se je dotaknil „senčne strani“ naše srednješkolske vzgoje (XXIII, št. 2; XXIV, 96—104) ter trdi, da je naša mladina etično na nizki stopinji; v naši šoli vlada „kriva vera naše dobe — monizem“ in strahovite posledice tega so, da „srednja šola pošilja v svet anarhiste in revolucionarje“. Enostranske in krivične trditve kriče po protestu. — Ravnatelj dr. Jos. Tomišek deloma zavrača in izpopolnjuje dr. Kozinova izvajanja „o nazadovanju šolskega petja“ (XXIV, 186 do 196). Članek nudi bogato gradivo za razmišljanje in diskusijo, zato ga priporočam „Popotniku“ v ponatisk.

S.

„**Mein Österreich, mein Heimatland**“. Tak je naslov publikacije, ki sta jo uredila Sigmund Schneider in po njegovi smrti dr. Benno Imendörffer. Delo je posvečeno prestolonasledniku in v kuratoriju, ki izvršuje protektorat, se nahajajo vojni minister Krobotin, cesarski namestniki in deželni predsedniki Dolenje in Gorenje Avstrije, Štajerske, Moravskega, Dalmacije, Primorskega, Bukovine in Solnograške, dalje deželni glavarji Tirolske, Predarlške in Bukovine, končno župani Dunaja, Brna, Solnograda ter predsednik avstrijske poslanske zbornice. Pisatelji so glavno nemški srednješkolski in visokoškolski profesorji. Delo se odlikuje po mnogih slikah, besedilo pa je n. pr. glede Slovencev pomanjkljivo in pristransko. V oddelku o slovenski literaturi (str. 192), kjer urednik profesor dr. Benno Imendörffer poudarja nemško izobrazbo Prešernovo in Bleiweisovo nemško ime, se omenja, da izhajajo Bleiweisove „Novice“ še dandanes in da sta posebno znana slovenska lirika Vilhar pa Valjavec. Razen Prešerna se ne imenuje noben slovenski pesnik-klasik. A nasprotno se poudarja, da se Bleiweis ni odlikoval toliko kot pesnik, kolikor kot organizator in jezikotvorec. Koroški Slovenci se hvalijo, da niso v narodnem oziru tako prepirljivi kakor njih bratje na Kranjskem; zato žive s svojimi nemškimi sosedi v boljšem razmerju nego Slovenci na Štajerskem (str. 475). Pisava krajevnih imen je mnogokrat nepravilna. Končno omenjam, da slika na str. 517. ne kaže deželnovladnega poslopja, ampak deželni dvorec.

Dr. Lončar.

Slovstveni zapiski

S. Gregorčič v prevodih. Junaški čini naše straže ob Soči so nam Gregorčiča in njegov veličastni spev krasni hčerki planin pomaknili v neposredno bližino zanimanja. Pesnikove proroške besede in njegovo naročilo Soči so postale znane daleč preko naše narodne meje. Ker je dovršen prevod najboljši posredovalec duševnih umotvorov med domačo in tujo literaturo, naj zabeležim prevode iz Gregorčičevih poezij, kolikor mi jih je prišlo v zadnjem času do rok. — Najprej mi je omeniti marljivega prevajalca g. dr. Rud. pl. Andrejka, c. kr. podtajnika v notranjem ministrstvu, ki je l. 1913 v praški „Union“ (št. 227, 328) priobčil večji izbor prevodov iz Župančičeve lirike. V dunajski „Reichspost“ (2. jul. 1915) čitamo njegov članek „Am Isonzo“, v katerega je vpletel prevod „Soči“, ki ga je ponatisnil „Sarajevoer Tagblatt“ (6. jul. 1915). Nedeljska priloga „Reichspost“ je 3. okt. 1915 je objavila Andrejkov članek „Simon Gregorčič. Ein slovenischer Dichter der Vaterlandsliebe“ s sledečimi prevodi: Cesarski razglas (Des Kaisers Aufruf), Za dom med bojni grom (Im Schlachtenbrand fürs Vaterland), Odlikovanje (Die Auszeichnung), in 31. oktobra je sledil v istem dnevniku prevod „Pozabljenim“ (Der Toten Tag). — Božična priloga „Agramer Tagblatta“ je natisnila Našo zvezdo (Unser Stern), Za dom med bojni grom (Im Schlachtenbrand), Njega ni (Vergebliche Sehnsucht). — Andrejkovi prevodi se čitajo gladko in se oklepajo tesno izvirnika. —

Dr. Bohuš Vybiral je priredil za nedeljsko prilogo „Selskih listov“ (glasilo agrarne stranke za Moravsko in Šlezijo) 4. marca 1916 pod skupnim naslovom „Od straže nad Sočo“ spretno izbrano antologijo iz naših mlajših in najmlajših talentov (Ivan Cankar, Joža Lovrenčič, St. Majcen, France Bevk, Ivan Dornik, O. Župančič: Na božič 1915), ki pa večinoma niso našli naklonjenosti državnega pravnika. Na uvodnem mestu čitamo v R. Linhartovem prevodu Gregorčičevo „Stražnikom“ in „Soči“, ki jo je prevel Vojt. Pakosta. Temu izboru je dal prireditelj v „listku“ tople besede na pot, iz katerih se zrcali solidno znanje naših literarnih razmer in iskrena ljubezen do Slovencev.

Grškemu, latinskemu, nemškemu in češkemu prevodu ode „Soči“ se je pridružil v zadnjem zvezku „Savremenika“ (god. XI, str. 22) še hrvatski, ki ga je oskrbel pesnik Vladimir Nazor.

Ant. Funtek, priznani mojster prevodov, je v „Laibacher Zeitung“ (17. julija 1915) objavil svoj prevod „An die Soča“, ki ga podamo Zvonovim čitateljem v ponatisu vzporedno z Andrejkovim, da ju primerjajo z izvornikom.

Dr. Rud. pl. Andrejka:

An den Isonzo.

Wie herrlich, muntres Alpenkind,
Hat dich Natur mit Reiz umwoben!
Und deine klaren Tiefen sind
Noch rein von finst'rer Stürme Toben.
Du holdes Alpenkind.

Jungkräftig über Stock und Stein
Eilst du mit raschen Mädchenschritten

Ant. Funtek:

An die Soča.

Du Alpentochter bist so schön,
so schmuck im Bann der Berge droben,
wenn deine Flut kein finst'rer Föhn-
zu stören wagt mit seinem Toben;
du bist entzückend schön!
Dein Lauf ist leicht als wie der Gang
jung draller Älplerinnen;
und klar wie Luft am Felsenhang

Und bist wie Alpenluft so rein,
Wie Jauchzer klingt die Stimme dein
Von fernen Alpenhütten.
Du herrlich Alpenkind!

Gern blick ich in die muntren Wellen,
Wie sie blaugrün vorüberschnellen!
Des Alpengrases dunkles Grün
Der blauen Höhen klares Glüh'n
Sind hold in dich versunken
An heit'rer Höhen Himmelsblau,
An grüner Bergeshänge Tau
Hast Schönheit du getrunken.
Du herrlich Alpenkind!

Du bist mir längst die traut Bekannte,
Die mit der Wellen raschem Fluß
Mir bringet aus dem Heimatlande
Gleich einem Boten, lieben Gruß.

Wie ist dein Brausen laut und lieb!
Jungschäumend deiner Fälle Trieb,
So lang der Alpenweg dir blieb.
Doch strömst zur Ebne du hernieder,
Wo find' ich deine Frische wieder?
Warum schleichst du so müde weiter
Und schäumst nicht mehr so froh und
heiter?

Vermissest du die Berge jetzt,
Die sich um deine Wiege ketten,
Ahnst du, daß deine Flut benetzt
Die Gräber alt sloven'scher Stätten?
So trägst du zweifach Leid mit dir,
Voll Wehmut, müde und beschwerlich
Scheinst eine Riesenträne mir,
Doch noch als Träne — herrlich.

Wie herrlich, muntres Alpenkind,
Hat dich Natur mit Reiz umwoben
Und deine klaren Tiefen sind
Noch rein von finst'rer Stürme Toben.
Doch ach! um dich, du Arme, brütet
Ein furchtbar Wetter, schicksalsschwer
Ich seh es, wie es anstürmt, wüetet
Vom Süden übers Flachland her,
Das deiner Wellen Lauf behütet.
Weh! Daß der Tag nicht ferne mehr!

und laut wie junger Hirten Sang
eilst du zu Tal von hinnen —
du bist entzückend schön!
Ich blicke gern in deine Schnellen,
in deine grünlichblauen Wellen:
Das dunkle Grün der Alpenwelt,
das lichte Blau vom Himmelszelt
sind drin in eins verschwommen;
im Alpengrün, im Himmelsblau
hast du aus glitzerigem Tau
dies Leuchten aufgenommen —
du bist entzückend schön!
Wir sind einander freud geblieben!
Gelangt vom fernen Bergesrand,
scheinst du vom Heime meiner Lieben
mit manchem Gruß zu mir entsandt —
Gott grüße dich im flachen Land! . . .
Wie du so laut, so munter bist,
wie traut, wie frisch dein Rauschen ist,
so lang du in den Bergen fließt!
Warum jedoch vergeht im Tale
der Frohsinn dir mit einem Male?
Warum doch schleichst du müd' und
düster,
warum klingt traurig dein Geflüster?
Läßt du die Berge schmerzbewußt,
die Wiege deiner klaren Quellen?
Weißt du, daß du zu Tale mußt
längs unsres Stammes Gräberstellen?
Wohl beides Leid bedrückt dich hier!
Du dünkst, so müde und bedächtigt,
mich eine Riesenträne schier,
doch selbst als Träne — prächtig!
Du Alpentochter bist so schön,
so schmuck im Bann der Berge droben,
wenn deine Flut kein finst'rer Föhn . . .
zu stören wagt mit seinem Toben!
Doch ach, dir Armen droht mit Grauen
ein Wetter wüst, ein Wetter schwer;
erbrausen wird's aus Welschlands Gauen
und streuen Not und Tod umher
in die von dir getränkten Gauen —
weh, daß der Tag nicht ferne mehr!
Klar ober dir der Himmelsdom,
doch Bleigezisch auf allen Seiten,
ein Blutgemisch, ein Tränenstrom —
und Blitz und Schlag — ein heißes
Streiten!

Es lacht ob dir der Himmelsdom,
Doch um dich Blei wie Hagelschauer
Ein Regen Bluts, ein Tränenstrom
Und Schlachtendonner. Tod und Trauer!
Rot bist du dann von unserm Sterben
Und Feindesblut wird dich verfärben.

Dann magst du, Soča, dich erinnern
Auf mein Gebet aus tiefstem Innern:
Was du an Wässern hältst bereit,
In Wolken deines Himmels weit,
Was in den Bergen noch vorhanden
Und in der Ebne Blumenlanden:
Laß alle los aus deiner Hut,
Schwill' an zur furchtbar mächt'gen Flut,
Verlaß der Ufer engen Sund,
Und, trotzend allen Scheidewänden,
Ertränk den ländergier'gen
Fremden
In deiner Tiefen tiefsten Grund!

Hier werden scharfe Klängen zischen,
und du wirst blutig strömend gischen:
Ach, unser Blut wird quellen rot,
der Feinde Blut dich schwellen rot!
Gedenk' in Treu' an jenem Tage,
was ich aus ganzem Herzen sage:
Was immer aus den Wolken dann
von deinem Himmel fluten kann,
die Achen deiner Alpenhänge,
der Täler ganze Wassermenge,
treib sie zu Hauf, vom Grund herauf,
schwill auf, steig auf im Dauerlauf!
Nicht zwäng' ins Bett mehr deine Flut,
die Dämme bring' ergrimmt zu Falle
und dann versenk' im Wogenschwalbe
der Fremden ländergier'ge Brut!

Stritarjeva osemdesetletnica. Dne 6. marca je praznoval Josip Stritar, „zastopnik že odmrlega rodu duševnih delavcev“, svojo 80letnico. Ko je meseca maja 1906 slavil med nami svojo sedemdesetletnico, mu je priredila bela Ljubljana literarni praznik, kakršnega ni bil deležen v življenju še noben slovenski pisatelj. „Prešernov duh naj krepko nas prešine, nas vse, in rod slovenski ne pogine!“ Tako nam je zaklical ob slovesu in s tem geslom je kot tridesetletni mož visoko dvignil prapor ter stopil z njim na čelo mladega prerojenega slovstva, ki mu je kot pesnik in beletrist, kritik in urednik določal smer nad 25 let. Napovedal je boj lažem in nadutemu prvaštvu; in ko se je l. 1896. umaknil iz slovenske javnosti, je seme njegovega truda pognalo že povsod bogato klasje. — Ob 80letnici se hvaležno spominjajo naši bojevniki ob Soči njega, „ki je zbral in vzgojil toliko naših najboljših in ki je bil sam med prvimi. Zvonovi glasovi so privabili tudi goriškega slavčka Gregorčiča, katerega rodno zemljo branimo do zadnje kaplje krvi. Topovi grme in strojne puške žanjejo mlada življenja junakov. Umirajo, a nikakor brez nad. Trdno upajo, da tako zdrav narod po duhu kot smo mi, mora ostati in bo čast!... Iz vseh src kličemo navdušeno: „Bog živi našega očaka Stritarja!“

Mestna hranilnica ljubljanska

:: Ljubljana, Prešernova ulica št. 3. ::

Največja slovenska hranilnica!

Vlog koncem leta 1915 je imela vlog . . . „ **48,500.000.—**

Rezervnega zaklada „ **1,330.000.—**

:: Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po ::

4¹/₂ %

brez odbitka. Hranilnica je **pupillarno varna** in stoji pod kontrolo **c. kr. deželne vlade**. Za varčevanje ima vpeljane lične

domače hranilnike.

Narodna knjigarna v Ljubljani

priporoča sledeče knjige:

Atila v Emoni. Romanca. Napisal Ant. Aškerc. Cena broš. 1 K 40 v, vez. 2 K 40 v, s pošto 10 v več.

Brodkovski odvetnik. Roman. Češki spisal V. Beneš-Šumavskiy. Cena broš. 1 K 50 vn., vez. 2 K 50 vin., s pošto 20 vin. več.

Čez trnje do sreče. Roman. Spisal F. Senčar. Cena broš. 1 K 20 vin., vez. 2 K 20 vin., s pošto 20 vin. več.

Greh in smeh. Zabeljene in osoljene kratkočasnice. Zbral Tinček Hudaklin. Cena 1 K, s pošto 10 v več.

Gospod Žabar. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 80 v, s pošto 10 v več.

Narodni kataster Koroške. Spisal Ante Beg. Cena 60 v, s pošto 70 v.

Gospod Bucek. Humoristično-satirične in resne sličice iz sedanjosti. Spisal Luigi Calco. Cena broš. 70 v, s pošto 10 v več.

Kralj Matjaž. Zgodovinski roman. Spisal Fran Remec. Cena broš. 2 K, vez. 3 K, s pošto 20 v več.

Lepi striček. (Bel-ami.) Roman. Francoski spisal Guy de Maupassant, prevel Oton Župančič. Cena broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 20 v več.

Ljubezen in junaštva strahopetnega praporščaka. Zgodovinska povest. Cena broš. 80 v, vez. 1 K 60 v, s pošto 10 v več.

Rienzi zadnji tribunov. Zgodovinski roman v dveh delih. Spisal Edward Lytton-Bulwer. Cena 4 K, vez. 5 K 20, s pošto 20 v več.

Kmetska posojilnica ljubljanske okolice

registrovana zadruga z neomejeno zavezo v Ljubljani

:: obrestuje hranilne vloge po čistih ::

4³/₄ %

brez odbitka rentnega davka, katerega
plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna
kmečka posestva, radi tega je tudi ves
denar pri njej popolnoma varno naložen.

Gospodarstvo posojilnice vodijo gg.:

Ivan Knez, veletržec in velepos. v Ljubljani.
Andrej Šarabon, veletržec in pos. v Ljubljani.
Josip Lenče, veletržec in posestnik v Ljubljani,
Ivan Mejač, veletržec v Ljubljani,
Anton Pogačnik, posestnik v Spodnji Šiški,
Franc Jarc, posestnik v Medvodah,
Avgust Jenko, posestnik v Ljubljani,
Alojzij Vodnik, kamnosek in pos. v Ljubljani.

Rezervni zaklad nad K 900.000.—.
Hranilne vloge nad K 20.000.000.

:: :: **Ustanovljeno leta 1881.** :: ::